

Mineralpolitik

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om mineralpolitik. Yrkandena samlas bl.a. under rubrikerna Mineralstrategin, Mineral och miljö, Avgifter och ersättningar och Utvinning av fossila energitillgångar i Sverige. Utskottet hänvisar bl.a. till det pågående arbetet med att genomföra den svenska mineralstrategin, till att flera av förslagen behandlades av riksdagen under det förra riksmötet och till att regeringen nyligen har tillsatt eller mottagit resultatet från flera utredningar med relevans för det fortsatta agerandet inom politikområdet.

I betänkandet finns elva reservationer (M, SD, C, V, L, KD).

Behandlade förslag

Cirka 20 yrkanden i motioner från den allmänna motionstiden 2016/17.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Utskottets överväganden.....	6
Inledning.....	6
Allmänt om bestämmelser på mineralpolitikens område	6
Undersökningstillstånd och gruvor	7
Viss återhämtning i metallpriserna.....	8
Regeringspartiernas överenskommelse om mineralpolitiken	9
Mineralstrategin.....	10
Inledning	10
Motionerna.....	10
Vissa kompletterande uppgifter	11
Utskottets ställningstagande.....	11
Mineral och miljö.....	12
Motionerna.....	12
Vissa kompletterande uppgifter	14
Utskottets ställningstagande.....	22
Avgifter och ersättningar	23
Inledning	23
Motionerna.....	24
Vissa kompletterande uppgifter	26
Utskottets ställningstagande.....	28
Utvinning av fossila energitillgångar i Sverige	29
Motionerna.....	29
Vissa kompletterande uppgifter	30
Utskottets ställningstagande.....	36
Gruvdrift och jämställdhet.....	37
Motionen.....	37
Vissa kompletterande uppgifter	37
Utskottets ställningstagande.....	39
Reservationer	40
Mineralstrategin, punkt 1 (M, C, L, KD)	40
Mineral och miljö, punkt 2 (M)	41
Mineral och miljö, punkt 2 (SD).....	41
Mineral och miljö, punkt 2 (V)	42
Mineral och miljö, punkt 2 (KD).....	44
Avgifter och ersättningar, punkt 3 (M)	44
Avgifter och ersättningar, punkt 3 (SD).....	45
Avgifter och ersättningar, punkt 3 (KD).....	46
Utvinning av fossila energitillgångar i Sverige, punkt 4 (C).....	47
Utvinning av fossila energitillgångar i Sverige, punkt 4 (V) ...	48
Gruvdrift och jämställdhet, punkt 5 (V).....	49
Särskilt yttrande.....	51
Avgifter och ersättningar, punkt 3 (V).....	51
Förteckning över behandlade förslag	52
Motioner från allmänna motionstiden 2016/17	52

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Mineralstrategin

Riksdagen avslår motionerna

2016/17:3123 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 6 och

2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 6.

Reservation 1 (M, C, L, KD)

2. Mineral och miljö

Riksdagen avslår motionerna

2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 7,

2016/17:192 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),

2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,

2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 2, 3 och 5,

2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2 och

2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 8.

Reservation 2 (M)

Reservation 3 (SD)

Reservation 4 (V)

Reservation 5 (KD)

3. Avgifter och ersättningar

Riksdagen avslår motionerna

2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 6,

2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,

2016/17:1061 av Mats Green (M),

2016/17:1322 av Jabar Amin (MP),

2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1,

2016/17:2636 av Valter Mutt och Annika Lillemets (båda MP) och

2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 7.

Reservation 6 (M)

Reservation 7 (SD)

Reservation 8 (KD)

4. Utvinning av fossila energitillgångar i Sverige

Riksdagen avslår motionerna

2016/17:239 av Edward Riedl (M),

2016/17:820 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 24,

2016/17:1488 av Jan R Andersson (M),

2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 4 och

2016/17:3196 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C).

Reservation 9 (C)

Reservation 10 (V)

5. Gruvdrift och jämställdhet

Riksdagen avslår motion

2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 1.

Reservation 11 (V)

Stockholm den 27 april 2017

På näringsutskottets vägnar

Hans Rothenberg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Hans Rothenberg (M), Åsa Westlund (S), Josef Fransson (SD), Hanif Bali (M), Per-Arne Håkansson (S), Helena Lindahl (C), Lise Nordin (MP), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Anna Wallén (S), Mattias Bäckström Johansson (SD), Said Abdu (L), Penilla Gunther (KD), Mattias Jonsson (S), Anna-Caren Säterberg (S), Hanna Westerén (S), Jessika Roswall (M) och Håkan Svenneling (V).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet 14 motioner (22 yrkanden) om mineralpolitik från den allmänna motionstiden 2016/17.

Utskottets överväganden

Inledning

Allmänt om bestämmelser på mineralpolitikens område

Ur ett mineralpolitiskt perspektiv kan den svenska berggrunden sägas bestå av två typer av mineraler: markägarmineral och koncessionsmineral. Markägarmineral utgör mer än 99 procent av berggrunden. Som beteckningen indikerar tillhör dessa mineral markägaren. De flesta markägarmineraler är relativt lätta att finna, och vid utvinning upplåts marken av markägaren genom avtal. Exempel på markägarmineral är kalksten och kvarts. Själva utvinningen regleras genom miljöbalken (1998:808).

Minerallagen (1991:45) omfattar s.k. koncessionsmineral, dvs. mineraler som är industriellt intressanta, som förekommer i Sverige i en sådan omfattning att utvinningen är meningsfull och som kräver systematisk undersökning för att kunna påvisas. Bland de mineraliska ämnen som betecknas som koncessionsmineral, och som alltså omfattas av bestämmelserna i minerallagen, ingår även olja, gasformiga kolväten (exempelvis naturgas och därmed även den under senare år alltmer omtalade skiffergasen) och diamant. Bestämmelserna när det gäller koncessionsmineral utgår från ett gemensamt nationellt intresse av gruvhantering och mineralindustri. Syftet med minerallagen är att reglera tillståndsgivningen så att en från allmän synpunkt ändamålsenlig undersökning och utvinning kan genomföras. Samtidigt ska konkurrerande markanvändning och andra motstående intressen prövas.

Enligt minerallagen krävs tillstånd dels för ensamrätt till undersökningar (prospektering), dels för bearbetning. Den som beviljar undersökningstillstånd och bearbetningskoncession samt utövar tillsyn enligt lagen är bergmästaren. Bergmästaren utses av regeringen och leder Bergsstaten. Bergsstaten är en myndighet med lång historia men som sedan 2013 är en organisatorisk enhet inom myndigheten Sveriges geologiska undersökning (SGU).

För undersökningsarbeten och gruvdrift gäller särskilda processer och prövningar enligt både minerallagen och andra lagar, främst miljöbalken. Minerallagen och miljöbalken gäller parallellt. Genom införandet av miljöbalken 1999 måste miljöhänsyn tas mer tydligt inom ett antal olika områden.

Målet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling och att tillförsäkra nu levande samt kommande generationer en hälsosam och god livsmiljö. Försiktighetsprincipen ska gälla. Skärpta och utökade krav på miljökonsekvensbeskrivningar har införts.

Lagstiftningen på det mineralpolitiska området speglar att flera olika intressen ska tillgodoses samtidigt, även om de kan ha olika tyngd vid olika tidpunkter. Avvägningen gäller bl.a. markägarens intressen, statens i vissa fall motstående intressen av dels sysselsättning och skatteinkomster, dels miljöhänsyn,

samt näringslivets egna intressen. Även aktörer med särskild rätt knuten till vissa markområden berörs, t.ex. rennärigen.

Samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara har bedömts vara ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt är uppfyllda. Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägarna dock garanterade ersättning. Skada eller intrång som orsakas av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionsinnehavaren och markägaren. Kan inte sådana uppgörelser nås bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer. Ägare av den mark som omfattas av en bearbetningskoncession får även en särskild ersättning baserad på värdet av den malm som bryts, s.k. mineralersättning. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår.

Undersökningstillstånd och gruvor

I Sverige finns en mängd mineraliseringar med värdefulla ämnen, och den svenska gruvindustrin är mycket betydelsefull för EU. Under 2015 bröts 72,7 miljoner ton malm i Sverige, vilket var en minskning med 10 procent jämfört med föregående år. Gruvbranschens sammanlagda omsättning uppgick under 2015 till 25 miljarder kronor, och vid årets utgång var 7 500 personer anställda direkt i gruvnäringen.

Under 2015 bidrog Sverige med 90 procent av EU-28:s järnmalmproduktion. Sverige tillhör också EU:s ledande producenter av bly (36 procent), koppar (9 procent) och zink (36 procent). Huvuddelen av Sveriges mallexport går i dag till Europa (ca 78 procent), medan en mindre andel, omkring 2 procent, går till Kina.

Av SGU:s årsredovisning för 2016 framgår att antalet inkomna ansökningar om undersökningstillstånd var betydligt lägre under perioden 2014–2016 än åren dessförinnan. Trenden med färre ansökningar per år påverkar i sin tur antalet gällande undersökningstillstånd, vilket minskade med 22 procent mellan 2014 och 2016. SGU bedömer att detta kan förklaras av sjunkande mineralpriser på den globala marknaden och därmed minskad investeringsvilja i prospekteringsprojekt.

Av de undersökningstillstånd som beviljades under 2016 avsåg flest koppar, tätt följt av guld. Därefter kommer zink, silver och bly. De beviljade tillstånden omfattar främst områden i Västerbottens, Dalarnas och Norrbottens län.

I sin årsredovisning konstaterar SGU att debatten om prospektering och gruvnäring har intensifierats under de senaste fyra till fem åren. För Bergsstatens verksamhet har detta inneburit att det avsätts mer tid i varje ärende som

avser undersökningstillstånd eller förlängning av giltighetstiden för undersökningstillstånd för att bemöta frågor, synpunkter och att lämna information till fastighetsägare, myndigheter samt till allmänheten och massmedier.

Vid årsskiftet 2016/17 fanns det 17 gruvor med koncession och brytning i Sverige. Av dessa var 15 metallgruvor. De flesta metallgruvorna är underjordsgruvor, men det förekommer även dagbrott. Vilken brytningsmetod som används har stor betydelse för graden av landskapspåverkan. Bolidens dagbrott i Aitik utanför Gällivare upptar ungefär lika mycket plats som Stockholms innerstad. Lovisagruvan i Lindesbergs kommun, som är en underjordsgruva, kan däremot knappt urskiljas från annan industri som drivs på markytan.

Under 2016 inkom fyra nya ansökningar om bearbetningskoncession till Bergsstaten. Vid utgången av 2016 var tolv ärenden om bearbetningskoncession under behandling vid Bergsstaten. Under 2016 beviljades sex bearbetningskoncessioner medan en avlogs och tre avskrevs till följd av återkallelse från de sökande.

Prövningen av ansökningar påverkades under 2016 av en dom som Högsta förvaltningsdomstolen meddelade i februari som rörde rättsprövning av beslut om bearbetningskoncession för området Norra Kärr K nr 1. Koncessionsbeslutet upphävdes eftersom domstolen fann att en fullständig prövning enligt 4 kap. 2 § minerallagen inte hade gjorts i och med att prövningen hade begränsats till att avse endast koncessionsområdet och inte omfattade kommande markanvändning för verksamhetens driftsanläggningar.

För Bergsstatens del har domen inneburit att samtliga ärenden om bearbetningskoncession som pågick vid tidpunkten granskades på nytt för att utreda eventuella behov av kompletteringar. Som en ytterligare följd av domen återförvisades några bearbetningskoncessioner genom beslut av regeringen under 2016 till Bergsstaten för ny behandling för att säkerställa att hela området som kommer att tas i anspråk vid gruvetablering prövas i koncessionsärendet.

Viss återhämtning i metallpriserna

Av SGU:s rapport om metallpriser under 2016 framgår det att nästan samtliga metallpriser steg under det aktuella året men att utvecklingen har sett lite olika ut. Järnmalmpriset ökade kraftigt – nästan en 90-procentig ökning – även om det blev en viss avmattning under december. Järnmalmpriset drogs också med uppåt i det prisrally på metaller som följde efter att Donald Trump vann presidentvalet i Förenta staterna och på grund av de omfattande infrastruktursatsningar som hade utlovats i hans valkampanj. Efterfrågan på järnmalm ökade även i Kina under slutet av 2016.

Basmetallpriserna steg kraftigt ända fram till december 2016, då de sjönk.¹ Järn- och basmetallpriserna har en stark koppling till ekonomin i Kina, där två

---

¹ Basmetaller är en sammanfattande benämning på metallerna bly, koppar, tenn och zink.

tredjedelar av världens sjötransporter av järnmalm konsumeras. En ökad efterfrågan på järnmalm och basmetaller är den direkta orsaken. Zinkprisets kraftiga uppgång beror på ett minskat utbud som en följd av att gruvor har stängts. Prisnedgången på basmetaller i december 2016 beror troligen på en osäkerhet över utvecklingen i Kina under 2017.

Ädelmetallerna uppvisar ett annorlunda mönster: först gick de upp till augusti månad för att därefter sjunka, speciellt under hösten. Efter brexitomröstningen steg guldpriset, men utfästelser om ökade investeringar i metallintensiv infrastruktur från den tillträdande presidenten i Förenta staterna har inneburit en stärkt dollar och sjunkande guldpriser. Totalt blev det ändå en ökning med 16 procent för guld och 7 procent för silver.

Priset på sällsynta jordartsmetaller (s.k. rare earth elements, REE) låg stilla medan uranpriset föll med 41 procent under 2016.

De alltfjämt relativt låga metallpriserna har försämrat förutsättningarna för gruvnäringen. Det märks inte minst genom minskade prospekteringsinvesteringar och fortsatt nedgång i antalet nya ansökningar om undersökningstillstånd.

Regeringspartiernas överenskommelse om mineralpolitiken

Hösten 2014 slöt Socialdemokraterna och Miljöpartiet en överenskommelse om vissa fundamenta för deras gemensamma regerande. I överenskommelsen berördes även gruvnäringen, vilket också återspeglades i finansplanen i budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 s. 46). Följande sades i överenskommelsen:

Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin, som är viktig för Sverige. Vi vill skapa nya modeller för att utveckla samhällets och gruvnäringens ansvar för att finansiera de investeringar som krävs för en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling. Miljökraven vid prospektering och provborrning ska skärpas. Turistnäringens och andra lokala näringars intresse ska beaktas. En analys av framkomliga vägar ska göras inom Regeringskansliet. Sverige ska inte öppna upp för utvinning av uran, olja eller gas.

I budgetpropositionen för 2017 konstaterar regeringen att Sverige har stora naturresurser och ett naturkapital av hög kvalitet (prop. 2016/17:1 utg.omr. 24 Näringsliv). För att långsiktigt kunna nyttja och värna dessa resurser anser regeringen bl.a. att de mineral och metaller som används ska utvinnas och återanvändas på ett hållbart och resurseffektivt sätt. Regeringen upprepade också att miljökraven vid prospektering och provborrning ska skärpas. Regeringen redovisade också avsikten att se över finansieringen av hantering av gruvavfall och efterbehandling vid nedlagda gruvor.

Vidare konstaterade regeringen att Sverige är EU:s ledande gruvnation och att en stor del av den avancerade teknologi som används av näringen är utvecklad av svenska bolag och forskare. I Sverige återfinns dessutom merparten av de sällsynta jordartsmetaller som är nödvändiga för en global omställning till fossiloberoende energi och nya högteknologiska produkter. Regeringen sa sig

även ha för avsikt att fokusera på åtgärder som stärker och ger Sverige förutsättningar för att vara ett föregångsland för hållbar gruvnäring.

Enligt aktuella uppgifter från Regeringskansliet har tjänstemän vid Närings- respektive Miljö- och energidepartementet tagit fram ett gemensamt förslag på åtgärder som uppfyller olika delar av den överenskommelse mellan regeringspartierna som har nämnts tidigare i detta avsnitt. Hela åtgärds paketet är ännu inte fastställt, men flera åtgärder har redan initierats i form av myndighetsuppdrag, varav flera refereras längre fram i detta betänkande.

Mineralstrategin

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår förslag som gäller den svenska mineralstrategin. Utskottet hänvisar till att strategins olika uppdrag och insatser i huvudsak genomförs i enlighet med den planering som lades fast 2013 och till att arbetet väntas vara färdigt och avrapporterat under 2017.

Jämför reservation 1 (M, C, L, KD).

Inledning

Den svenska mineralstrategi som lades fram av den dåvarande borgerliga regeringen 2013 har som övergripande vision att genom ett långsiktigt hållbart användande av landets mineralresurser, i samklang med miljö-, natur- och kulturvärden, skapa tillväxt i hela landet.

Strategin omfattar fem områden:

- en gruv- och mineralnäring i samklang med miljö, kultur och andra näringar,
- dialog och samverkan som främjar innovation och tillväxt,
- ramvillkor och infrastruktur för konkurrenskraft och tillväxt,
- en innovativ gruv- och mineralnäring med en excellent kunskapsbas samt
- en internationellt välkänd, aktiv och attraktiv gruv- och mineralnäring.

Under varje strategiskt område preciserades delområden och åtgärder.

Motionerna

År 2013 enades alliansregeringen om en mineralstrategi som ska säkra inte bara gruvornas framtid, utan även se till att gruvindustrin kan samexistera med övriga delar av samhället. Enligt vad som anförs i kommittémotion 2016/17:3123 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD) identifierar strategin områden för en långsiktig och hållbar mineralanvändning och pekar ut en riktning för en fortsatt aktiv och konkurrenskraftig gruvnäring i Sverige i samklang med både miljön och omgivande näringar. Motionärerna redovisar att

Alliansens ambition är att skapa de bästa förutsättningarna för en mineralpolitik som ska stärka konkurrenskraften i den svenska gruv- och mineralnäringen. På så sätt kan Sverige behålla och förstärka sin position som EU:s ledande gruvland. Sveriges mineraltillgångar ska nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt, med beaktande av ekologiska, sociala och kulturella dimensioner så att natur- och kulturmiljöer bevaras och utvecklas.

Motionärerna anser att det behövs flera steg för att Sverige ska kunna fullfölja mineralstrategin och begär därför ett tillkännagivande om att regeringen ska fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin (yrkande 6). Ett likalydande förslag med snarlik motivering finns även i kommittémotion 2016/17:3128 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 6.

Vissa kompletterande uppgifter

Genomförandet av mineralstrategin

I februari 2013 beslutade den förra regeringen om en svensk mineralstrategi. För att genomföra strategin har en åtgärdsplan upprättats för de åtgärder som föreslås inom ramen för strategin (totalt 19 stycken). SGU har ansvar för att följa upp genomförandet av mineralstrategin.

Huvuddelen av åtgärderna i mineralstrategin har lämnats som uppdrag till berörda myndigheter. För genomförandet av mineralstrategin avsatte den förra regeringen 50 miljoner kronor under 2014–2016. Hela arbetet med genomförandet av åtgärderna planeras vara färdigt och avrapporterat under 2017.

Regeringen om mineralstrategin

I budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg. omr. 24 Näringsliv) konstaterar regeringen att den svenska mineralstrategin syftar till ett hållbart utnyttjande av landets mineralresurser. Insatserna har därför en bred inriktning som täcker flera områden. Mineralstrategins olika uppdrag och insatser genomförs i huvudsak i enlighet med den planering som lades fast 2013. Regeringen konstaterar att omkring hälften av de beslutade uppdragen och aktiviteterna har redovisats. Flera viktiga analyser pågår fortfarande. Vidare anger regeringen att de uppdrag, kartläggningar och underlag som har rapporterats är en viktig grund för regeringens överväganden om fortsatta insatser inom området.

Utskottets ställningstagande

Den svenska mineralstrategi som lades fram av den dåvarande borgerliga regeringen 2013 har som övergripande vision att genom ett långsiktigt hållbart användande av landets mineralresurser, i samklang med miljö-, natur- och kulturvärden, skapa tillväxt i hela landet. Huvuddelen av åtgärderna i strategin har lämnats som uppdrag till berörda myndigheter av såväl den dåvarande bor-

gerliga som den nuvarande regeringen, och strategins olika uppdrag och insatser genomförs i huvudsak i enlighet med den planering som lades fast 2013. Arbetet väntas vara färdigt och avrapporterat under 2017.

Utöver detta bör nämnas att regeringen anser att de uppdrag, kartläggningar och underlag som har rapporterats inom ramen för mineralstrategin är en viktig grund för regeringens överväganden om fortsatta insatser inom området.

Mot denna bakgrund anser utskottet inte att det finns skäl för riksdagen att förorda ett tillkännagivande i linje med de förslag som finns i motionerna 2016/17:3123 (M, C, L, KD) och 2016/17:3128 (M) om att regeringen bör fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin. De båda motionerna avstyrks således i de aktuella delarna.

Mineral och miljö

Utskottets förslag i korthet

Med hänvisning bl.a. till en aviserad proposition om miljöfarlig verksamhet och miljöbedömningar avslås förslag med koppling till miljöprovningar av gruvdrift. Förslag som på olika sätt gäller efterbehandling av mark efter gruvdrift avslås med hänvisning till att regeringen har påbörjat ett arbete för att utreda och analysera förutsättningarna för nya modeller för kostnadstäckning av avhjälpande av föroreningsskador eller allvarliga miljöskador.

Jämför reservation 2 (M), 3 (SD), 4 (V) och 5 (KD).

Motionerna

Gruv- och mineralnäringen för med sig utländska investeringar, jobb och tillväxt, slås det fast i motion 2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S). Samtidigt understryker motionärerna att Sverige ska vara ett föregångsland när det gäller hållbar utveckling inom gruvindustrin. Motionärerna anser att beslutsprocesserna kring tillståndsgivningen för prospektering, brytning och eftervård bör ses över. Dessa processer kritiserar ofta för att inte möjliggöra tillräckligt inflytande och insyn för de människor, lokalsamhällen och kommuner som påverkas, samt för att inte ta tillräcklig miljöhänsyn. Motionärerna vill ha ett tillkännagivande om att undersöka möjligheten att skärpa kraven på miljöhänsyn och lokal insyn (yrkande 1 i denna del).

Äganderätten är stark i Sverige, slås det fast i motion 2016/17:192 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M). Minerallagen har visserligen ändrats vid ett flertal tillfällen, men markägarens ställning är enligt motionärernas uppfattning fortfarande svag. Minerallagstiftningen bör därför ändras så att det framgår att mineraler ingår i markägarens egendom. Motionärerna anser att det är rimligt att undersökningstillstånd och utvinning av alla mineraler, inklusive koncessionsmineraler, beslutas av markägaren och ingen annan.

Utan närmare motivering i motionen föreslås det ett tillkännagivande i kommittémotion 2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) om att regeringen ska tillsätta en utredning som förstärker äganderätten i gruvnäringen och ger en rimlig avkastning till markägaren (yrkande 8).

I kommittémotion 2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) konstateras det att ingrepp i naturen som härrör från mineralutvinning ska efterbehandlas till en god miljöstandard när gruvbrytningen har upphört, vilket bl.a. kan medföra kostsamma marksaneringsinsatser.

Motionärerna anser inte att skattebetalarna ska behöva stå för denna efterbehandling. De anser att det behövs en lagändring som på ett bättre sätt än i dag säkerställer att verksamhetsutövarna kan finansiera återställningen. De förordar en variant som innebär att bearbetningskoncessionen villkoras med att koncessionsinnehavaren löpande avsätter medel som ska kunna täcka de sanerings- och återställningskostnader som bedöms återstå när verksamheten är avslutad. Ett tillkännagivande begärs om att minerallagen ska reformeras för att garantera bolagens ansvar för sanering och återställning av mark i samband med gruvverksamhet (yrkande 7).

Den svenska minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolag, men alltför lite hänsyn tas till dem som påverkas av verksamheten, sägs det i partimotion 2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V). Motionärerna konstaterar att redan projektering och provborring kan medföra negativa effekter på naturvärden och renskötsel. För att värna miljön och skydda unika naturområden bör lagstiftningen skärpas så att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden (yrkande 2).

Motionärerna anser inte heller att Bergsstaten utan synnerliga skäl ska kunna bevilja undersökningstillstånd i kärnområden för renskötsel, och dessutom ska fastighetsägare och innehavare av en särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd t.ex. en berörd sameby, alltid ges rätt att yttra sig över ansökan (yrkande 3).

Utöver detta slår motionärerna fast att gruvbrytning har en mycket stor påverkan på miljön och omgivande samhällen. De anser att s.k. bearbetningskoncessioner endast ska beviljas om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden beaktas, inklusive kostnader för efterbehandling. Ett tillkännagivande med den innebörden efterfrågas (yrkande 5).

I kommittémotion 2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) konstateras det att det finns behov av återställningsåtgärder efter prospektering. Bland annat är det viktigt att inte kvarlämnade borrhål läcker ut gifter eller utgör en risk för skada på människor eller djur. Detta brister ibland i nuläget. Kraven på och uppföljningen av återställning efter prospektering bör därför skärpas, och motionärerna begär ett tillkännagivande med den innebörden (yrkande 2).

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2016 tog utskottet ställning till frågor bl.a. om minerallagens förhållande till miljöbalken och de provningar som görs med stöd av balken (bet. 2015/16:NU14). Flera av de motionsyrkanden som då var aktuella har upprepats även detta år. Förra våren anförde utskottet bl.a. följande:

Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Prospektering efter och utvinning av mineral måste ske i samklang med såväl naturmiljön som det omgivande samhället. Näringen måste präglas av ett agerande som har såväl social och ekonomisk som miljömässig bärkraft. Minerallagen ska säkerställa ett effektivt nyttjande av landets mineralresurser samtidigt som miljöbalken och de miljöprovningar som fastställs i balken och i underliggande författningar ska garantera att utvinning och prospektering sker på ett sätt som är förenligt med en ambitiös miljöpolitik.

— — —

I Sverigedemokraternas kommittémotion 2015/16:2850 tas frågor om efterbehandling av mark upp. Här vill utskottet inledningsvis hänvisa till det utskottet anförde när motsvarande förslag behandlades av utskottet våren 2015, dvs. att ett tillstånd för gruvverksamhet ska innehålla villkor om att ekonomisk säkerhet ska lämnas för att säkerställa att tillräckliga resurser finns tillgängliga för efterbehandling om företaget inte har ekonomiska möjligheter att genomföra efterbehandlingen som planerat. Därutöver noterade utskottet att regeringen har aviserat en ökad satsning på efterbehandling av förorenade områden. Utöver detta konstaterar utskottet att Riksrevisionen har granskat frågor om gruvavfall och efterbehandling och riktat kritik mot hur det nuvarande systemet är utformat. Riksdagen inväntar för närvarande den skrivelse i vilken regeringen kommer att redogöra för hur den ser på Riksrevisionens slutsatser och rekommendationer. Mot bakgrund av detta förefaller det mindre ändamålsenligt av riksdagen att hörsamma önskemålet i motionen om ett tillkännagivande på temat sanering och återställning av mark i samband med gruvverksamhet. Utskottet avstyrker därför motionen i den aktuella delen.

I motion 2015/16:377 (V) begärs ett tillkännagivande om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i vissa områden. Utskottet noterar inledningsvis att det har behandlat detta förslag vid flera tillfällen under de senaste åren och då bl.a. redovisat att det finns bestämmelser om olika hinder mot undersökningsarbete. Utskottet erinrade om att det exempelvis inte är tillåtet att utföra undersökningsarbete i en nationalpark och att det i vissa andra områden krävs ett medgivande från den som berörs eller från olika myndigheter. Undersökningsarbete får inte äga rum i strid med föreskrifter för natur- eller kulturresevat, och det krävs tillstånd för arbeten som på ett betydande sätt påverkar miljön inom bl.a. Natura 2000-områden. I sammanhanget kan också nämnas att det pågår beredning inom Regeringskansliet av förslag som har lämnats av Riksintresseutredningen och som kan ha betydelse för markanvändningen i vissa områden. Sammantaget anser utskottet att riksdagen bör avslå motionen i den aktuella delen.

— — —

Avslutningsvis vill utskottet framhålla att det inte har ändrat uppfattning när det gäller det som anförts i motion 2015/16:1331 (M) om förstärkta

markägarrättigheter och som utskottet har tagit ställning till vid flera tidigare tillfällen. Sålunda anser utskottet alltför att riksdagen inte bör ta några initiativ för att radikalt förändra mineralagstiftningen så att alla mineraler ska betraktas som s.k. markägarmineral i linje med vad som föreslås i motionen. Motionen avstyrks därför även denna gång.

Regeringen om en miljömässigt hållbar gruvnäring

Som har nämnts tidigare i betänkandet anser regeringen att Sverige ska vara ett föregångsland för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Av budgetpropositionen för 2016 framgick att regeringen har för avsikt att skapa nya modeller för att utveckla en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling, där gruvnäringen tar sitt finansiella ansvar. Vid prospektering och gruvdrift är det viktigt att höga naturvärden inte blir oåterkalleligt förlorade. Vidare redovisade regeringen att miljökraven ska ses över och vid behov skärpas.

Som också har nämnts tidigare i betänkandet pågår ett arbete inom Regeringskansliet med att ta fram ett samlat åtgärds paket med denna inriktning. Flera åtgärder har redan initierats i form av olika myndighetsuppdrag.

Anmälnings- eller tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken

Utöver de tillstånd som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller bearbetning (se tidigare beskrivning i betänkandet) är flera av de verksamheter som är aktuella även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöbalken.

Enligt 9 kap. 6 § miljöbalken får regeringen utfärda föreskrifter om att det ska vara förbjudet att anlägga eller driva miljöfarlig verksamhet utan tillstånd eller innan en anmälan har gjorts. Även om det inte krävs något tillstånd får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människor, hälsan eller miljön. I miljöprövningsförordningen (2013:251) listas vilka verksamheter som kräver tillstånd från miljödomstolen eller länsstyrelsen eller där en anmälan ska göras till tillsynsmyndigheten.

För gruvdrift eller en gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol krävs vanligen tillstånd från miljödomstolen (4 kap. miljöprövningsförordningen). En väsentlig del av tillståndsprövningen handlar om hantering och deponering av avfall från gruvverksamheten. Så kallad provbrytning kräver tillstånd från länsstyrelsen. Brytning av uran ska tillåtlighetsprövas av regeringen enligt 17 kap. 1 § miljöbalken (se vidare nedan).

Översyn av prövningen av vissa miljöfarliga verksamheter

I maj 2013 gav regeringen Naturvårdsverket ett uppdrag om prövningen av miljöfarliga verksamheter och om kraven på miljökonsekvensbeskrivningar (MKB). Översynen syftade bl.a. till att åtgärda problem och förändringsbehov som hade identifierats när det gäller frågor om bl.a. borrhning, bergkrossar, täkter och viss avfallshantering.

Den del av uppdraget som avsåg MKB redovisades till regeringen i början av februari 2014. Naturvårdsverkets förslag innebär bl.a. att ca 20 procent av de knappt 6 300 verksamheter som omfattas av tillståndsplikt enligt miljöprövningsförordningen kommer att omfattas av lägre MKB-krav.

Uppdraget slutredovisades i slutet av juni 2015 i skrivelsen Redovisning av regeringsuppdrag ”Prövning av miljöfarliga verksamheter och krav på bl.a. upprättande av miljökonsekvensbeskrivning”. I skrivelsen förs bl.a. ett resonemang om vilka krav som ska ställas i miljöprövningsförordningen när det gäller anmälningsplikt och krav på MKB vid sådan s.k. djupborrning som förekommer i samband med mineralprospektering och gasutvinning. Förslagen innebär bl.a. en lättnad i prövningskraven eftersom anmälningsplikten, med undantag för uran, olja och gas, inte längre ska omfatta borrning inom ramen för ett undersökningstillstånd enligt minerallagen. Skrivelsen skickades ut på remiss under våren 2016.

Senare under 2016 presenterades en departementspromemoria med titeln Miljöbedömningar (Ds 2016:25). I promemorian föreslogs bl.a. ett nytt 6 kap. miljöbalken, en ny miljöbedömningsförordning och följdändringar i sektorslagstiftning. Det övergripande syftet med förslaget är att dels genomföra de senaste ändringarna i det s.k. MKB-direktivet och i övrigt tillgodose de krav som följer av Sveriges EU-rättsliga och internationella åtaganden, dels effektivisera miljöbalkens bestämmelser om miljöbedömningar för såväl planer och program som verksamheter och åtgärder. Därigenom ges förutsättningar för att öka den samlade miljöskyddseffekten och samtidigt minska tidsåtgången och den administrativa bördan vid miljöprövningen.

När det gäller minerallagen föreslås det i promemorian att bestämmelserna i 6 kap. miljöbalken som rör undersökning, förenklat underlag, praktisk miljöbedömning, information och samordning ska tillämpas i ärenden om beviljande av koncession i den utsträckning som anges i 6 kap. miljöbalken.

Av regeringens propositionsförteckning framgår att en proposition med titeln Miljöbedömningar skulle ha lämnats till riksdagen senast den 21 mars 2017. Enligt aktuella uppgifter från Regeringskansliet kommer propositionen dock att lämnas senare under våren 2017.

Kortare ledtider vid miljö tillståndsprocesser

Som en del av mineralstrategin fick Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) i uppdrag att utvärdera de satsningar som har gjorts för att korta ledtiderna vid miljö tillståndsprocesser. Arbetet delrapporterades i slutet av mars 2016 i promemorian Tillstånd och miljöprövning för att öppna gruvor – en internationell utblick (PM 2016:05). En slutrapport presenterades sedermera i december 2016 (Miljö tillståndsprövning av gruvor och täkter – Ledtider och effektiviseringspotential, rapport 2016:07).

Enligt uppgift från Näringsdepartementet har det ännu inte vidtagits några åtgärder med direkt anledning av rapporterna. Det pågår dock en bredare ansats när det gäller ledtider för tillståndsprövning inom ramen för regeringens

nyindustrialiseringsstrategi (Smart industri), och departementet bedömer att det är rimligt att det arbetet kommer att ta hand om de problem som tas upp i rapporterna.

I handlingsplanen för Smart industri föreslås bl.a. insatser för effektiva regelverk som underlättar omställning till mer resurseffektiva och miljövänliga processer, däribland åtgärder för att uppnå en effektivare miljötillståndsprövning och förbättrad statistik för provningstider. Naturvårdsverket har i sitt regleringsbrev fått i uppdrag att ta fram en modell för att årligen upprätta och redovisa statistik för miljötillståndsprövningen. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2017.

Översyn av bestämmelserna om riksintressen

I december 2013 beslutade den dåvarande regeringen om direktiv för en översyn av bestämmelserna om riksintressen (dir. 2013:126), och i januari 2014 utsågs Elisabet Falemo (Elsäkerhetsverkets generaldirektör och tidigare statssekreterare vid Miljödepartementet) till särskild utredare.

I december 2015 slutredovisades uppdraget i betänkandet Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99). Utredningen föreslog bl.a. att alla områden av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken ska omprövas i dialog med berörda kommuner sedan regeringen har fastställt kriterier för riksintresseområden. Tydliga beslut om riksintressen ska därefter fattas av utpekade myndigheter. Med förslaget förväntas utbredningen av områden av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken minska, vilket ger kommunerna större utrymme att självständigt göra bedömningar om tillämpningen av miljöbalkens hushållningsbestämmelser.

Utredningsbetänkandet skickades ut på en bred remiss i oktober 2016 med sista svarsdag den 28 februari 2017.

Efterbehandlingsansvar

I 10 kap. miljöbalken finns de bestämmelser som reglerar vem som är ansvarig för att utreda och efterbehandla områden som är så pass förorenade att de kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Enligt huvudregeln är det den som bedriver eller har bedrivit verksamhet eller har vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen, den s.k. verksamhetsutövaren, som är utrednings- och efterbehandlingsansvarig. Även en fastighetsägare kan bli ansvarig.

Enligt 16 kap. 3 § miljöbalken kan tillstånd etc. som har meddelats enligt balken göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för det avhjälpande av en miljöskada och de andra återställningsåtgärder som verksamheten kan ge anledning till. En säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten kan ställas efter hand enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet av en säkerhet. Säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten.

Enligt 15 kap. 35 § miljöbalken får tillstånd till en verksamhet som omfattar deponering av avfall endast beviljas om verksamhetsutövaren ställer en säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken.

Förordningen om utvinningsavfall

Ett tillstånd för gruvverksamhet enligt miljöbalken ska bl.a. innehålla en avfallshanteringsplan och en plan för hur efterbehandling ska göras efter att verksamheten har upphört. Tillståndet innehåller också bestämmelser om att ekonomisk säkerhet ska lämnas för att säkerställa att tillräckliga resurser finns tillgängliga för efterbehandling om företaget inte har ekonomiska möjligheter att genomföra efterbehandlingen som planerat.

Den 1 juli 2013 trädde förordningen (2013:319) om utvinningsavfall i kraft. Utvinningsavfall är det avfall som uppkommer som en direkt följd av utvinningsindustrins verksamhet. Gruvor, men även grus- och bergtäkter, ingår i utvinningsindustrin. Förordningen innebär i huvudsak att det blir tydligare vad en avfallshanteringsplan ska innehålla, att denna plan alltid ska skickas till tillsynsmyndigheten och att det alltid ska prövas om den uppfyller kraven i förordningen.

Riksrevisionen om gruvavfall och efterbehandling av mark

Riksrevisionen har granskat om det nuvarande systemet med ekonomiska säkerheter för gruvverksamhet minimerar risken för att staten ska behöva bekosta efterbehandling av gruvor. I rapporten *Gruvavfall – Ekonomiska risker för staten* (RiR 2015:20) konstaterade myndigheten att systemet med ekonomiska säkerheter för gruvverksamhet inte i tillräcklig utsträckning minimerar riskerna för att staten och därmed skattebetalarna ska behöva bekosta nödvändig efterbehandling av nedlagda gruvor.

Regeringen redovisade sin syn på Riksrevisionens rapport i en skrivelse till riksdagen i april 2016 (skr. 2015/16:165). Av skrivelsen framgår att regeringen har påbörjat ett arbete med att utreda och analysera om det finns insatser eller åtgärder som på ett mer ändamålsenligt sätt än i dag kan säkerställa att det finns tillräckliga ekonomiska säkerheter.

Vidare framgår det att regeringen efter Riksrevisionens rekommendation har gett SGU i uppdrag att i samverkan med länsstyrelserna ta fram en långsiktig strategi för hantering av gruvavfall och bedömning av åtgärder för efterbehandling med beaktande av alternativ användning av gruvavfall. Regeringen har också gett Naturvårdsverket i uppdrag att analysera och förtydliga sin vägledning om klassificering av utvinningsavfall (se vidare nedan om dessa båda uppdrag).

När miljö- och jordbruksutskottet behandlade regeringens skrivelse i augusti 2016 konstaterade utskottet bl.a. att regeringen har påbörjat ett arbete för att utreda och analysera förutsättningarna för nya modeller för kostnadstäckning av avhjälpande av föroreningskador eller allvarliga miljöskador (bet. 2015/16:MJU23). Utskottet delade vidare regeringens bedömning att det krävs

en fördjupad analys för att bedöma i vilken utsträckning det förhållande Riksrevisionen beskriver utgör en risk för den gruvverksamhet som bedrivs i dag eller kommer att bedrivas i framtiden.

I fråga om krav på säkerhet konstaterade miljö- och jordbruksutskottet att lagstiftningen om ekonomisk säkerhet respektive hantering av utvinningsavfall har skärpts successivt sedan 2002 och att säkerheterna enligt nuvarande lagstiftning bedöms vara tillräckliga för att täcka kostnader för avfallshantering och efterbehandling. Utskottet noterade vidare att regeringen avser att följa utvecklingen i denna fråga.

Vidare instämde utskottet i regeringens uppfattning att utgångspunkten ska vara att en gruvverksamhet ska bära sina kostnader för avfallshantering och efterbehandling av området. Frågan om ekonomisk säkerhet för verksamheten ansågs dock vara svårbedömd även utifrån det underlag som finns vid prövningen hos mark- och miljödomstolen, vilken kan äga rum flera år efter att bearbetningskoncessionen har beviljats. Liksom regeringen ansåg sig därför utskottet ha svårt att se hur dessa kostnader med större säkerhet ska kunna beaktas redan vid Bergsstatens prövning av en ansökan om bearbetningskoncession. Vid prövningen av en ansökan om bearbetningskoncession har Bergsstaten dessutom vanligen inte tillgång till uppgifter om var anrikningsverk, vägar eller upplag för gruvavfall ska placeras. Bergsstaten har därför svårt att göra korrekta uppskattningar av kostnader för avfallshantering och efterbehandling.

I sammanhanget kan det även nämnas att näringsutskottet i ett yttrande till miljö- och jordbruksutskottet redovisade sin syn på förslagen om en översyn av gällande regelverk för att förtydliga att Bergsstatens prövning av bearbetningskoncessioner även ska innefatta kostnader för avfallshantering och efterbehandling (ytr. 2015/16:NU2y).

Förorenade områden som ägs av staten eller som har förorenats av statlig verksamhet

Riksrevisionen granskade under 2016 även hanteringen av förorenade områden som ägs av staten eller som har förorenats av statlig verksamhet. Granskningen har redovisats i rapporten Statens förorenade områden (RiR 2016:25). Riksrevisionens övergripande slutsats är att det finns stora brister i kartläggningen av statens förorenade områden och att det har gjorts få skattningar av kostnaderna för sanering av områdena. I rapporten konstateras bl.a. att det statliga gruvbolaget LKAB har ett tiotal förorenade objekt.

I en skrivelse till riksdagen har regeringen redovisat sin bedömning av Riksrevisionens iakttagelser och de åtgärder som bedöms vara nödvändiga med anledning av rekommendationerna (skr. 2016/17:111). Bland annat meddelade regeringen avsikten att ge Naturvårdsverket i uppdrag att utveckla en övergripande vägledning med principer för prioritering av olika saneringsbehov. Inga motioner väcktes med anledning av skrivelsen.

Miljö- och jordbruksutskottet delade regeringens bedömningar och välkomnade de genomförda och planerade åtgärderna (bet. 2016/17:MJU19).

Strategi för hantering av gruvavfall

I april 2016 fick SGU och Naturvårdsverket i uppdrag att tillsammans

- ta fram en långsiktig strategi för hantering av gruvavfall och bedömning av åtgärder för efterbehandling av gruvverksamhet
- utvärdera de efterbehandlingar av nedlagda gruvverksamheter som har genomförts från 1980-talet och framåt
- kartlägga kostnader för hantering av gruvavfall och för efterbehandling av gruvverksamhet.

I slutet av mars 2017 delredovisades uppdraget i två delrapporter: dels en utvärdering av genomförda efterbehandlingar av gruvor, dels en sammanställning av kostnader för hantering och efterbehandling av gruvor (Utvärdering av efterbehandlad gruvverksamhet och Kartläggning av kostnader för hantering av gruvavfall och för efterbehandling av gruvverksamhet, RR 2017:04). Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet senast den 15 september 2017.

Här kan också nämnas att SGU via anslaget 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden, utgiftsområde 20, disponerar medel för att genomföra utredningar, undersökningar och åtgärder på områden som har förorenats av statliga organisationer som inte längre finns kvar. Hittills har drygt 140 objekt identifierats, varav ett sjuttiotal har inventerats, och av dessa har 30 ansvarsbedömts. SGU har som målsättning att slutföra inventeringsarbetet senast under 2017.

Mineralprospektering i vissa områden

Utskottet har vid flera tillfällen under de senaste åren behandlat motioner om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden. Våren 2015 redovisade utskottet bl.a. att bergmästaren inte gör någon prövning av motstående intressen i samband med att ställning tas till en ansökan om undersökningstillstånd (bet. 2014/15:NU14). Det bergmästaren tar ställning till är dels om det finns anledning att anta att en undersökning i området kan leda till fynd av koncessionsmineraler, dels sökandens lämplighet att utföra sådana undersökningar. Å andra sidan tillämpas miljöbalkens bestämmelser om områdesskydd av de myndigheter som svarar för miljöprovningen av själva undersökningsarbetet.

I det nämnda betänkandet fanns även en utförlig beskrivning av de bestämmelser som gäller för olika områdesskyddsformer enligt 7 kap. miljöbalken (bl.a. naturreservat och nationalparker). Det framgår vidare att enligt 3 kap. 6 § första stycket mineralagen får undersökningsarbete inte bedrivas i strid med ett naturreservats föreskrifter. Därutöver redovisade utskottet vad som

gäller för prospektering i Natura 2000-områden och i världsarvsområden. För en närmare beskrivning av dessa bestämmelser hänvisas i första hand till utskottets mineralpolitiska betänkande från våren 2015 (bet. 2014/15:NU14).

Mineralprospektering – nya regler och miljöpåverkan

Våren 2014 överlämnade den dåvarande regeringen proposition 2013/14:159 Bättre information och tydligare ansvar vid mineralprospektering till riksdagen. I propositionen konstaterade regeringen att de enskildas ställning vid prospektering efter mineraltillgångar behöver stärkas. Regeringen föreslog en skärpning av kraven på innehållet i de arbetsplaner som krävs innan undersökningsarbetet får inledas. Ändringarna innebar också att de myndigheter som ska bevaka allmänna intressen vid prospektering efter mineraltillgångar hålls informerade om hur arbetena kommer att bedrivas och vilka konsekvenser de kan antas medföra. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag, och lagändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2014 (bet. 2013/14:NU20).

När det gäller prospekterings eventuella miljöpåverkan och behovet av efterbehandling bör påminnas om att undersökningsarbete (prospektering) kan vara av mycket skiftande omfattning och karaktär. Det kan t.ex. bestå av seismiska, radioaktiva, magnetiska eller elektriska mätningar, geologiska undersökningar, diamanthornning, provtagning, blockletning, provdikesgrävning, borttagande av jord och sprängning. Typen av undersökningsarbete och områdets karaktär är avgörande för om det krävs en anmälan till länsstyrelsen eller kommunen eller om det fordras tillstånd enligt miljöbalken. I den händelse tillstånd krävs kan detta – på samma sätt som för annan gruvverksamhet – villkoras med krav på att ekonomisk säkerhet ställs för de kostnader som kan uppkomma för att avhjälpa en miljökada eller för andra återställningsåtgärder som verksamheten kan motivera.

Det bör även upprepas att regeringspartierna i den överenskommelse som har omnämnts tidigare i detta betänkande även har uttalat att miljökraven vid prospektering och provborrning ska skärpas. Enligt överenskommelsen kommer en analys av framkomliga vägar att göras inom Regeringskansliet.

I regleringsbrevet för 2017 har SGU (Bergsstaten) fått i uppdrag av regeringen att utveckla en metodik för systematiskt granskningsarbete och tillsyn av de undersökningsarbeten som bedrivs med tillstånd enligt minerallagen och mineralförordningen (1992:285). Redovisningen ska beskriva de faktorer som föranleds av de senaste ändringarna i minerallagen respektive effekter av övergångsbestämmelser med anledning av dessa. Myndigheten ska inom ramen för arbetet redovisa det behov av utökade finansiella och personella resurser som ett genomförande av metodiken medför. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 15 december 2017.

Utskottets ställningstagande

I likhet med vad som anfördes våren 2016 är utskottets uppfattning fortfarande att Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Detta innebär att prospektering efter och utvinning av mineral måste ske i samklang med såväl naturmiljön som det omgivande samhället. Näringen måste präglas av ett agerande som har såväl social och ekonomisk som miljömässig bärkraft. Minerallagen ska säkerställa ett effektivt nyttjande av landets mineralresurser samtidigt som miljöbalken och de miljöprövningar som har fastställts i balken och i underliggande författningar ska garantera att utvinning och prospektering sker på ett sätt som är förenligt med en ambitiös miljöpolitik. Det bör även påminnas om att regeringen har deklarerat avsikten att skapa nya modeller för att utveckla en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling, där gruvnäringen tar sitt finansiella ansvar. Vid prospektering och gruvdrift är det viktigt att höga naturvärden inte blir oåterkalleligt förlorade. Vidare har regeringen utlovat att miljökraven ska ses över och vid behov skärpas. I sammanhanget bör det särskilt nämnas att det under de senaste åren har genomförts en översyn av vissa miljöfarliga verksamheter och att regeringen har för avsikt att överlämna en proposition till riksdagen om dessa frågor senare under våren 2017. Åtgärder för en effektiv miljöprövning vidtas också inom det pågående arbetet med att genomföra regeringens handlingsplan för en smart industri.

Några av motionerna tar upp frågor om efterbehandling efter gruvdrift eller prospektering. Utskottet vill här hänvisa till den granskning som Riksrevisionen har gjort av gruvavfall och efterbehandling av mark och till de åtgärder som regeringen har vidtagit med anledning av Riksrevisionens rekommendationer. Det handlar bl.a. om ett uppdrag till SGU om att ta fram en långsiktig strategi för hantering av gruvavfall och bedömning av åtgärder för efterbehandling med beaktande av alternativ användning av gruvavfall. Vidare har regeringen påbörjat ett arbete för att utreda och analysera förutsättningarna för nya modeller för kostnadstäckning av avhjälpande av föroreningskador eller allvarliga miljöskador. De motioner som gäller marksanering och efterbehandling efter gruvdrift eller prospektering och som avstyrks med det anförda i de aktuella delarna är 2016/17:117 (SD), 2016/17:1737 (V) och 2016/17:2555 (KD).

När det gäller de förslag om begränsningar för undersökningsarbeten i vissa områden som tas upp i motion 2016/17:1737 (V) konstaterar utskottet att dessa frågor behandlades så sent som våren 2016. Utöver att hänvisa till det utskottet då anförde – som har refererats tidigare i betänkandet – bör det påminnas om att SGU har fått i uppdrag av regeringen att utveckla en metodik för systematiskt granskningsarbete och tillsyn av de undersökningsarbeten som bedrivs med tillstånd enligt minerallagen och mineralförordningen.

Avslutningsvis vidhåller utskottet sin syn på det som sägs i motion 2016/17:192 (M) om förstärkta markägarrättigheter i samband med mineralutvinning. Förslaget har behandlats av utskottet vid flera tidigare tillfällen, och utskottet avstyrker det med hänvisning till det som anfördes våren 2016. Även

motion 2016/17:3128 (M) avstyrks i den del som gäller en utredning om förstärkt äganderätt med koppling till gruvnärlingsfrågor. Förslaget saknar närmare motivering, och utskottet finner för egen del inte några skäl att tillstyrka det.

Med hänvisning till det anförda avstyrks samtliga de här aktuella motionsyrkandena i de aktuella delarna.

Avgifter och ersättningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om avgifter och ersättningar som regleras i minerallagen. Utskottet hänvisar till att regeringen har aviserat en översyn av det man samlar under begreppet mineralavgiften och att därefter återkomma till riksdagen med förslag.

Jämför reservation 6 (M), 7 (SD) och 8 (KD) samt det särskilda yttrandet (V).

Inledning

Minerallagen och äganderätten

Enligt grundlagen (2 kap. 18 § regeringsformen) är varje medborgares egendom tryggad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Att mineral kan tas till vara och brytas och att trygg försörjning skapas inom mineralbranschen har ansetts vara av sådant allmänt intresse. Grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt har, som redan nämnts, därför ansetts vara uppfyllda. I början av 2005 beslutade riksdagen om omfattande ändringar i minerallagen (prop. 2004/05:40, bet. 2004/05:NU8). Då infördes också en s.k. mineralersättning.

Mineralersättning och andra avgifter

Mineralersättning från koncessionshavaren till markägarna syftar till att uppnå en bättre balans mellan exploitörer och markägare (7 kap. 7 § minerallagen). Ersättningen ska motsvara 2 promille av värdet av de mineral som omfattas av koncessionen och som har brutits under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägarna inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår.

Enligt 14 kap. minerallagen ska sökande i ärenden enligt minerallagen betala en ansökningsavgift i enlighet med vad regeringen föreskriver (1 §). Innehavare av undersökningstillstånd ska dessutom betala en avgift till staten (2 §). Avgiften ska bestämmas med beaktande av undersökningsområdets storlek

och arten av de mineral som omfattas av tillståndet enligt vad regeringen närmare föreskriver. Hur avgifternas storlek m.m. bestäms framgår av 10–13 §§ mineralförordningen.

Reglerna om mineralersättning till staten och markägarna var för brytningsåret 2016 tillämpliga på sammanlagt 13 bearbetningskoncessioner. För gruvbrytning inom dessa koncessionsområden under 2015 beslutade bergmästaren om mineralersättningar i början av 2016. Den totala mineralersättningen uppgick till knappt 6,4 miljoner kronor med fördelningen ca 1,6 miljoner kronor till staten och ca 4,8 miljoner kronor till markägarna.

Det bör noteras att mineralersättningen inte har någon direkt koppling till den eventuella miljöskada som gruvverksamheten kan resultera i eller till finansiering av eventuella efterbehandlingsåtgärder. De intäkter som tillfaller staten genom mineralersättningen redovisas i stället enligt gällande principer för statens budgethantering mot inkomsttitel i budgetpropositionen.

Motionerna

Gruv- och mineralnäringen för med sig utländska investeringar, jobb och tillväxt, slås det fast i motion 2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S). Motionärerna konstaterar att den svenska mineralavgiften är en av världens lägsta, och de förordar en översyn av den med inriktning på en höjning som gör det möjligt att finansiera de kostnader som omgärdar gruv- och mineralnäringen och för att bygga upp ett kapital som kan användas till olika framtidsinvesteringar (yrkande 1 i denna del).

En betydande del av Sveriges välstånd har under hundratals år byggts på brytning och förädling av metall och mineral, sägs det inledningsvis i motion 2016/17:1061 av Mats Green (M). I Sverige finns ingen särskild gruvskatt men däremot den s.k. mineralersättning som uppgår till 2 promille av värdet på den brutna malmen. Motionären anser att denna kan betraktas som obetydlig eftersom de som främst drabbas och får hantera konsekvenser, kostnader och miljöförstöring av detta – berörda kommuner och regioner – inte får någon del av ersättningen. Diskussionerna om mineralersättningen har hittills dessutom främst handlat om ett rent statligt perspektiv och intresse – inte om de närmast berörda, dvs. människor, kommuner och regioner på berörda platser.

Motionären refererar till bestämmelser i den australiensiska gruvregionen Western Australia, där kommuner och berörda inom delstatliga regioner kommer i åtnjutande av mineralavgifter. På detta sätt har man fått en stark lokal nytta och uppslutning kring en viktig näring. Vidare nämns att en liknande modell sedan länge har tillämpats i Norge, och den framhålls som en av huvudanledningarna till att den norska landsbygden blomstrar och till att dess befolkning växer till skillnad från befolkningen och förutsättningarna på den svenska landsbygden.

Motionären föreslår att en liknande modell – royalties for regions – genomförs i den svenska gruvlagstiftningen i tillämpliga delar.

Den svenska gruvindustrin skapar arbete och tillväxt och bidrar till vår gemensamma välfärd, sägs det i kommittémotion 2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M). Motionärerna säger sig ha ambitionen att skapa de bästa förutsättningarna för en mineralpolitik som ska stärka den svenska konkurrenskraften i svensk gruv- och mineralnäring. Motionärerna anser dock att markägarnas rättigheter som fordringsägare av sin del av mineralersättningen vid en konkurs bör ses över (yrkande 7).

Sverigedemokraterna vill stimulera och bidra till gruvnäringens tillväxt på flera sätt, sägs det i kommittémotion 2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD). Motionärerna anser att det är rimligt att värdet av mineraltillgångarna ska komma medborgarna till del, och de vill därför reformera mineralersättningen. Deras uppfattning är att om staten inte får någon direkt ersättning för det värde som bryts ur en gruva kan det heller inte förväntas att staten ska finansiera t.ex. järnvägsutbyggnad. En reformerad mineralersättning skulle, enligt dem, möjliggöra en mer aktiv gruvpolitik (yrkande 1). Mineralersättningen bör tas ut med totalt 5 procent, att jämföra med dagens 2 promille. Markägarens andel bör kvarstå på dagens nivå, medan resterande del ska tillfalla staten. Statens andel bör placeras i en fond, vars syfte ska vara att stimulera utveckling och sysselsättning på landsbygden. På så vis garanteras att det offentliga får avkastning på investeringar i exempelvis infrastruktur.

Gruvorna i Sverige är viktiga men kan också orsaka miljöförstöring, sägs det i motion 2016/17:1322 av Jabar Amin (MP). Vidare påpekar motionären att gruvverksamhet kan påverka andra näringar som exempelvis rennäringsen, turismen och friluftslivet negativt. Motionären konstaterar att den s.k. mineralersättningen på 2 promille är låg jämfört med i andra länder och att det finns flera skäl att införa en gruvskatt. Motionären menar att en avsevärd höjning av mineralavgiften är nödvändig och begär ett riksdagsuttalande om detta. Pengarna kan fonderas och delar av den inbetalda skatten ska sedan återgå till lokalsamhället. Den andra delen ska reserveras för utveckling och omställningen till ett miljövänligt och klimatsmart samhälle för kommande generationer. Hur stor respektive del ska vara bör utredas.

Mineraler som finns i marken bör betraktas som gemensamma resurser, sägs det inledningsvis i motion 2016/17:2636 av Valter Mutts och Annika Lillemets (båda MP). Motionärerna konstaterar att lagstiftningen gynnar gruvbolagen på olika sätt. Mineralavgiften är låg, vilket de anser innebära ett orimligt gynnande av en intressent på bekostnad av alla andra. Motionärerna anser att det inte finns skäl för staten att i princip skänka bort allas gemensamma egendom och därtill tvingas stå för kostnader för efterbehandling och infrastruktur. Motionärerna anser att ett sätt att skapa bättre balans mellan gruvbolagens vinstkrav och andra intressen skulle kunna vara att återinföra det s.k. kronoandelsinstitutet. Denna konstruktion innebär att staten hade rätt till hälften av malmens värde när någon annan än staten hade beviljats bearbetningskoncession. Genom ett riksdagsbeslut 1993 avvecklades kronoandelsinstitutet.

Motionärerna ser det som positivt om högre svenska mineralavgifter skulle kunna bromsa gruvboomen. Höjda mineralavgifter skulle även kunna bidra till

att styra om från nybrytning till återvinning och bättre hushållning med resurser. Om brytning ska tillåtas – efter betydligt hårdare prövning av ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet än i dag – ska vinsten komma alla berörda till del. Därför anser motionärerna att det bör utredas hur kronoandelsinstitutet, eller liknande, skulle kunna återinföras.

I kommittémotion 2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) konstateras det inledningsvis att gruvnäringen är en mycket viktig industri för Sverige som skapar arbetstillfällen och intäkter till statskassan. Samtidigt slås det fast att gruvdriften påverkar mark och vatten och att det behövs saneringsåtgärder efter att verksamheten har avslutats. Motionärerna refererar därefter till Riksrevisionens rapport om gruvavfall och konstaterar att staten har kostnader för att sanera efter gruvbolagens mineralutvinning. De föreslår att mineralersättningen ses över så att den också tar hänsyn till behovet av finansiering av mark- och vattensaneringsåtgärder efter gruvbrytning (yrkande 1).

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen har behandlat motionsyrkanden om ändringar av mineralersättningen och dess fördelning mellan olika mottagare eller om att införa någon form av ”gruvskatt” vid flera tillfällen de senaste åren. Våren 2016 avstyrkte utskottet de då aktuella motionerna och anförde följande (bet. 2015/16:NU14):

Riksdagen har behandlat motionsyrkanden om ändringar av mineralersättningen och dess fördelning mellan olika mottagare eller om avgifter som regleras i minerallagen vid flera tillfällen de senaste åren. Våren 2015 avstyrkte utskottet de då aktuella motionerna och konstaterade bl.a. att regeringen har aviserat en översyn av det man betecknade mineralavgiften. Tillväxtanalys har sedermera – som en del av denna översyn – fått i uppdrag att kartlägga Sveriges attraktivitet som gruvland och ska inom ramen för det uppdraget även redovisa hur nivån på mineralersättningen och andra avgifter enligt minerallagen påverkar detta. Den del av uppdraget som gäller mineralersättningen och andra avgifter redovisades till regeringen i slutet av mars 2016.

Utskottet ser ingen anledning för riksdagen att föregripa regeringens fortsatta beredning av det nyss omnämnda underlag som nyligen har presenterats av Tillväxtanalys. Samtliga yrkanden som på något sätt gäller mineralersättningen eller avgifter som regleras i minerallagstiftningen bör därför avslås av riksdagen.

När det gäller förslaget [...] om att införa det som betecknas royalties för regions hänvisar utskottet till den syn på geografiskt betingad återföring av medel från statsbudgeten som utskottet har redovisat vid ett flertal tillfällen när det har behandlat förslag med liknande innebörd men som då i första hand har gällt skatteintäkter från vind- eller vattenkraftsproduktion. Utskottet anser således att en konstruktion av det slag som efterfrågas skulle kräva korrigeringar via ett nytt kommunalt utjämningsystem eller via andra statliga budgetposter, vilket skulle kunna resultera i en svårgenomtränglig budgethantering. Motionen avstyrks.

Översyn av mineralersättningen och vissa andra avgifter

I budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 Finansplanen s. 46) angav regeringen att den har för avsikt att medverka till att nya modeller skapas för att utveckla samhällets och gruvnäringens ansvar för att finansiera de investeringar som krävs för en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling. Regeringen avsåg i detta sammanhang att göra en översyn av mineralavgiften och återkomma till riksdagen med förslag.

Som har nämnts tidigare fick Tillväxtanalys i juli 2015 i uppdrag att kartlägga Sveriges attraktivitet som gruvland och vilka faktorer som påverkar detta. I uppdraget angavs att myndigheten i en delrapport skulle redovisa hur nivå på mineralersättningen och andra avgifter enligt minerallagen påverkar Sveriges attraktivitet som gruvland. I uppdragsbeslutet återgav regeringen sitt tidigare refererade uttalande i finansplanen och angav att uppdraget till Tillväxtanalys är en del i den översynen.

Den del av uppdraget som avser mineralersättningen och andra avgifter redovisades i promemorian Tillstånd och miljöprövning för att öppna gruvor – en internationell utblick (PM 2016:05) i slutet av mars 2016. I promemorian konstaterades det bl.a. att den svenska och den finska lagstiftningen, som ger markägaren rätt till mineralersättning, är unika eftersom markägarens rättigheter till mineralerna som regleras i gruvlagarna inte kan sägas vara helt klara. I praktiken har reglerna inneburit att marken där en gruva eventuellt kan etableras nästan alltid förvärfvas av gruvbolaget. Vidare noteras det att det i flera länder finns system för att fördela de skatteintäkter och de avgifter som betalas för prospektering och gruvdrift på flera nivåer lokalt, regionalt och nationellt.

Tillväxtanalys presenterade sedermera en slutrapport i juli 2016 (Sverige – ett attraktivt gruvland i världen? En internationell jämförelse, rapport 2016:06). När det gäller mineralersättningen anfördes bl.a. följande:

Den jämförelsevis låga effektiva skattenivån i Sverige tillsammans med kritik från lokalbefolkning och intressekonflikter med konkurrerande markanvändning såsom rennäringen och besöksnäring/turism har inneburit att en höjning av mineralersättningen har diskuterats.

Den effektiva skattenivån hos svenska gruvbolag säger dock inget om konsekvenserna av att höja till exempel mineralavgiften i Sverige. Analyserna visar att svenska järngruvor har höga kostnader relativt motsvarande gruvor i andra länder, speciellt gruvorna under jord. Detta gör att järnbrytning i Sverige, speciellt under perioder med låga råvarupriser på den globala marknaden, är känslig för ökade kostnader. Tillväxtanalys beräkningar visar att en höjning av mineralavgiften riskerar att nya investeringar i järnbrytning inte kommer att kunna genomföras. Detta bör även vägas mot att intäkterna från en höjning av mineralavgiften inte skulle ge särskilt mycket intäkter till staten. Kalkylen över en modellgruva för Sverige indikerar att en större ökning av mineralavgiften från exempelvis 0,02 procent till 5 procent skulle ge 177 miljoner kronor om året till staten.

Till skillnad mot järnmalm bryts andra mineral och metaller inte i underjordsgruvor. Detta gör att de har lägre kostnader. Brytning av dessa mineral är inte bland de dyraste vilket indikerar att företagen skulle kunna hantera ökade kostnader. Denna situation gäller också i andra internationella gruvregioner. Några av dessa regioner har också valt att differentiera mineralavgiften för att ta hänsyn till betalningsförmågan.

Ett alternativ till att höja mineralersättningen är att ta ut skatt på höga vinster som uppstår i situationer där mineralpriserna är höga. Australien har haft ett system för att ta ut skatt på höga vinster, men det lades ner eftersom det inte gav de stora intäkter till staten som förväntats. Systemet, precis som andra system där regelverket styrs av en bedömning av vinsten, var dessutom administrativt dyrt.

Slutsatser och rekommendationer

När det gäller att höja mineralersättningen i Sverige kan detta ha negativa konsekvenser för framtida järnbrytning eftersom det kan leda till att gruvorna inte blir lönsamma. För koppar verkar det finnas en marginal för att höja mineralersättningen. Intäkterna från denna höjning ska dock vägas mot kostnaden i form av ökad administration och ökad komplexitet.

Situationen för andra mineral behöver analyseras vidare innan en eventuell höjning av mineralersättningen införs. Det bör påpekas att genom att enbart höja mineralersättningen för vissa mineral skulle principen om skateneutralitet frångås.

I stället för att öka mineralersättningen kan staten initiera samverkan mellan det lokala samhället och gruvbolagen kring utveckling av gemensamma intressen. Ett annat alternativ är att det skapas en tydligare reglering kring gruvbolagens sociala ansvar med större möjlighet att ställa särskilda villkor i samband med gruvbrytning. Detta bör dock utredas noggrant.

Att införa en skatt på extraordinära vinster orsakade av prisökningar på råvarumarknaden har visat sig vara kostsamt och inte ge särskilt mycket intäkter. Ett sådant styrmedel behöver därför analyseras ordentligt om det ska införas.

Enligt uppgift från Näringsdepartementet pågår beredning inom Regeringskansliet av frågor om avgifter och ersättningar.

Kronoandelsinstitutet

I motion 2016/17:2636 (MP) tas det s.k. kronoandelsbegreppet upp. Kronoandel infördes i 1938 års gruvlag (1938:314) och innebar att den rätt till hälftenandel i gruvföretag som fastighetsägaren enligt den tidigare lagstiftningen varit berättigad till – jordägarandelen – överflyttades till staten. Ett av de bärande motiven för detta var behovet av samhällsinflytande över gruvnäringen. Systemet med kronoandel avskaffades 1993 (prop. 1992/93:238, bet. 1992/93:NU33). Utskottet ansåg bl.a. att ett slopande av kronoandelsinstitutet skulle främja prospekteringen i landet och därmed bidra till utvecklingen av en livskraftig mineralindustri.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågor om mineralersättningens storlek och fördelning samt om andra avgifter som regleras i minerallagen. Vid de senaste tillfällena – våren 2015 och 2016 – har utskottet bl.a. redovisat att regeringen har aviserat en översyn av det man samlar under begreppet mineralavgiften och att den därefter har för avsikt att återkomma till riksdagen med

förslag. Som underlag för sina överväganden har regeringen gett Tillväxtanalys i uppdrag att utreda frågan. Detta uppdrag avrapporterades av myndigheten under 2016, vilket har refererats tidigare i betänkandet. Enligt uppgift från Näringsdepartementet pågår fortfarande beredning inom Regeringskansliet av frågor om dessa avgifter och ersättningar.

Utskottet finner inga skäl för riksdagen att föregripa detta beredningsarbete och anser därför att samtliga motionsyrkanden om avgifter och ersättningar som regleras i minerallagen bör avslås av riksdagen. Även förslagen i motionerna 2016/17:1061 (M) och 2016/17:2636 (MP) om att införa en modell med royalties för regions eller att återinföra s.k. kronoandel avstyrks.

Utvinning av fossila energitillgångar i Sverige

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår förslag om förbud mot utvinning av olika fossila energitillgångar i Sverige. Utskottet hänvisar bl.a. till att regeringen nyligen har mottagit en utredning om konsekvenserna av att införa ett förbud mot utvinning av olja och gas i Sverige.

Jämför reservation 9 (C) och 10 (V).

Motionerna

I motion 2016/17:239 av Edward Riedl (M) slås det fast att Sverige är det land i Europa som bedöms ha de största urantillgångarna. Detta gör uranprospektering och brytning intressant för både nationella och internationella företag. Eftersom staten står för de långvariga miljökonsekvenserna av en eventuell uranbrytning bör vinsterna av uranbrytningen gå till staten. Detta hindrar inte att privata bolag kan stå för själva driften. Regeringen bör undersöka möjligheten att låta de huvudsakliga vinsterna av uranbrytning komma staten till del i form av en statlig uranfond.

I motion 2016/17:1488 av Jan R Andersson (M) konstateras det inledningsvis att det för närvarande pågår prospektering efter uran på flera håll runt om i landet. Motionären slår även fast att liksom all gruvbrytning innebär uranbrytning omfattande miljöpåverkan. Vad som dessutom kan vara problematiskt vid uranbrytning är den urlakningsprocess som innebär att radioaktiva ämnen kan spridas och där gruvrester kan avge radioaktiv strålning. Motionären efterfrågar ett tillkännagivande om att eventuella miljökonsekvenser av uranbrytning i Sverige ska ses över.

I partimotion 2016/17:820 av Annie Lööf m.fl. sägs det att Centerpartiet vill påskynda omställningen till det klimatneutrala samhället, och motionärerna anser att det är viktigt att Sverige tydligt profilerar sig som ett föregångsland när det gäller utveckling och användning av förnybar energi. Ett viktigt steg på vägen är att tydligt ta avstånd från utvinning av fossil energi i Sverige. Motionärerna förordar en kraftfull utbyggnad av förnybar energi, vilket minskar

beroendet av kärnkraft. De vill att uranet ska stanna i marken och föreslår ett tillkännagivande om att det införs ett nationellt förbud mot uranbrytning (yrkande 24).

I motion 2016/17:3196 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C) framhålls det att nya fossila bränsletillgångar som skiffergas riskerar att försena omställningen till förnybar energi. Miljöpåverkan och metangasutsläpp vid gas- och oljeutvinning ur skiffer är ytterligare osäkerhetsfaktorer i den pågående globala energiomställningen. Motionärerna anser att det enda rimliga förhållningssättet är att all utvinning av fossil energi står fullt ut för sina miljökostnader. Att utvinna gas och olja ur skiffer genom hydraulisk spräckning (s.k. frackning) är också förenat med påtagliga och översiktliga miljörisker. Med hänvisning till försiktighetsprincipen bör Sverige enligt motionärernas uppfattning därför införa ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer.

Den svenska minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolag, men alltför lite hänsyn tas till dem som påverkas av verksamheten, sägs det i partimotion 2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V). Motionärerna konstaterar att redan projektering och provborrning kan medföra negativa effekter på naturvärden och renskötsel. Motionärerna slår därefter fast att de flesta fossila bränslena måste stanna i marken om klimatmålen ska kunna nås. Därför anser motionärerna att regeringen bör återkomma med ett lagförslag om förbud mot projektering efter och brytning av olja, kol, naturgas och uran (yrkande 4).

Vissa kompletterande uppgifter

Skiffergas

Skiffergas är naturgas som bildas och binds i berggrund som består av skiffer. Skiffer på stora djup är relativt tät, vilket tidigare har gjort det mycket svårt att producera gas ur den. Ny teknik har dock skapat förutsättningar för lönsamhet inom detta segment. För att öka tillströmningen av gas till borrhålen spräcker man skiffern med hjälp av högt vattentryck i borrhålet, och skapar därigenom sprickor kring borrhålet där gasen kan strömma till. Denna metod kallas hydraulisk spräckning (frackning). I samband med spräckningen injekteras kvartssand som håller sprickorna öppna. Förutom sand och vatten tillförs kemiska tillsatser för att minska friktionen i sprickorna. De hål som borrar för skiffergasutvinning är ofta mer eller mindre horisontella i den gasförande skiffern.

Skiffergas i Sverige

I Sverige förekommer alunskiffer i delar av Skåne, Västergötland, Östergötland, Närke, Öland, fjällkedjan och södra Östersjön. Lokalt kan den gas som påträffas inom alunskifferområdena i Östergötland, Västergötland, Närke och

på Öland innehålla utvinningsbara mängder gas. Lokalt i centrala och sydvästligaste Skåne förekommer alunskiffern på större djup, vilket innebär att det skulle kunna förekomma termiskt bildad skiffergas där.

Av en rapport från SGU som publicerades i juni 2014 framgår det att frackning endast kan tillämpas inom mycket begränsade områden i Sverige. De områden där det kan finnas termiskt bildad gas och där frackning skulle kunna vara teoretiskt möjlig att använda finns alltså i delar av Skåne. Skiffergasutvinning bedöms dock vara olämplig på dessa platser, bl.a. på grund av läget i en tätbefolkad region, begränsade skiffervolymer och – framför allt – att den skiffer som finns inte innehåller någon större mängd gas. I Östergötland finns lokala ansamlingar av s.k. biogent bildad, och därmed mer ytligt förekommande, gas. Volymen och värdet av gasen i dessa områden är ur ett internationellt perspektiv dock mycket liten, och utvinning bedöms enligt den nämnda SGU-rapporten endast vara möjlig i mindre skala. Man skulle i så fall använda mer konventionell utvinningsteknik och alltså inte frackning.

Bestämmelser om prospektering efter eller utvinning av naturgas

Utöver de tillstånd som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller utvinning är flera av de verksamheter som är aktuella för naturgas även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt 9 kap. miljöbalken. Bestämmelserna har redovisats närmare i utskottets betänkande 2014/15:NU14.

Uranfyndigheter m.m.

Uran förekommer i jordskorpan och är ofta associerat med andra metaller, såsom järn, koppar, guld och s.k. sällsynta jordartsmetaller. Strålningsegenskaperna i berggrunden används i samband med prospektering. Uran kan sägas visa vägen till andra fyndigheter.

I november 2016 presenterade SGU en rapport om energimetallerna uran och torium (Mineralmarknaden 2015 – Tema: Energimetaller, Periodiska publikationer 2016:2). Av rapporten framgår bl.a. att några av världens största tillgångar av uran finns i Sverige, bl.a. i Ranstad (Skövde kommun, Västra Götalands län), Myrviken (Bergs kommun, Jämtlands län) och Häggån (Åre kommun, Jämtlands län). Majoriteten av tillgångarna är dock i form av låghaltiga, men väldigt stora, mineraliseringar som bedöms som okonventionella, dvs. i dagsläget inte lönsamma att bryta. Uranmalm bryts för närvarande i ett tjugotal länder där Kazakstan, Kanada och Australien tillsammans står för ca 60 procent av produktionen. Sverige importerar årligen 1 500–2 000 ton uran från Kanada, Australien, Ryssland, Namibia och Kazakstan. I Ranstad vid Billinggen i Västergötland utvanns totalt ca 200 ton naturligt uran under perioden 1965–1969.

Världsmarknadspriserna på uran, säkerhetsläget, infrastruktursituationen och det aktuella opinionsläget är utöver uranhalten dock faktorer som också

kan påverka företags intresse för att prospektera efter uran. Även förutsättningarna för att utvinna andra värdefulla mineraler samtidigt med eventuell uranutvinning kan påverka intresset.

I slutet av mars 2017 var priset på uran ca 25 US-dollar per pund (454 gram). Priset har pendlat mellan 30 och 50 dollar under de senaste fyra åren. En kort period under 2007 låg priset över 140 dollar per pund, vilket innebär att det därefter har sjunkit med nästan 90 procent fram till i dag. Uranpriset styrs till stor del av den globala kärnkraftskonjunkturen. Det råder emellertid stor osäkerhet om den globala utvecklingen när det gäller efterfrågan på kärnkraftsel och den tillhörande gruvproduktionen av uran.

Uranprospektering i Sverige

I Sverige kan prospekteringen efter uran sägas ha startat efter andra världskriget, när kunskapen om såväl kärnenergi som kärnvapen blev tillgänglig. Under framför allt 1970-talet genomförde SGU omfattande prospektering efter uran i urberget, huvudsakligen i den norra halvan av Sverige. I början av 1980-talet fasades den statligt finansierade uranprospekteringen ut.

I januari 2016 var antalet undersökningstillstånd för uran och uran som bi-produkt totalt 42. Av dessa avsåg 21 uran specifikt. I slutet av mars 2017 fanns det emellertid endast 4 tillstånd som specifikt avsåg prospektering efter uran. Samtliga dessa avsåg områden i Bergs eller Åre kommun (Jämtlands län). Det bör dock noteras att ett undersökningstillstånd som har beviljats för ett mineral även gäller för övriga mineraler, med undantag för olja, gasformiga kolväten och diamant där tillståndet bara gäller för det ämne som har angetts i ansökan. Det mineral som anges i en ansökan avspeglar därför inte nödvändigtvis den faktiska verksamheten.

Eftersom ingen motion i år avser uranprospektering beskrivs inte de regler som gäller för sådan prospektering i detta betänkande. Det bör dock nämnas att liksom för all prospektering efter koncessionsmineral krävs tillstånd enligt minerallagen. Beroende på vilka prospekteringsmetoder som används behövs också tillstånd enligt andra lagar, däribland miljöbalken.

Lagstiftning om uranbrytning

I Sverige får uran inte brytas utan att tillstånd har utfärdats enligt minerallagen, miljöbalken och lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen). En miljökonsekvensbeskrivning (MKB) ska bifogas en ansökan enligt samtliga tre lagar. I ärenden om beviljande av koncession ska 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas. I dessa kapitel finns bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden, bl.a. områden av riksintresse. Reglerna innebär att områden som har ett särskilt nationellt intresse inte ska tas i anspråk för andra ändamål innan frågan om den långsiktiga lämpligheten har klarlagts. Områden av riksintresse för ett antal angivna ändamål ska enligt bestämmelserna skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen. Utskottet

påminner här om den översyn av bestämmelserna om riksintressen som har nämnts tidigare.

Tillstånd enligt minerallagen att få bearbeta en uranfyndighet (bearbetningskoncession) beviljas av bergmästaren. Enligt 8 kap. 2 § minerallagen ska ärenden om beviljande av bearbetningskoncession hänskjutas till regeringen för prövning, om bergmästaren bedömer att frågan om koncession är särskilt betydelsefull ur allmän synpunkt. Bergmästaren ska även hänskjuta ärendet till regeringen om han eller hon finner det motiverat att frångå det länsstyrelsen har föreslagit när det gäller hushållning med mark- och vattenområden enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken. Bergmästaren utreder frågan och bifogar ett eget yttrande i de ärenden som hänskjuts till regeringen för prövning.

Enligt miljöprövningsförordningen krävs det vanligen tillstånd från mark- och miljödomstolen för gruvsdrift eller en gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol. Enligt 17 kap. 1 § miljöbalken ska anläggningar för brytning, bearbetning eller anrikning av uranhaltigt material dessutom tillåtlighetsprövas av regeringen.

Tillåtlighetsprövningen gäller övergripande frågor om lokalisering, art och omfattning samt frågor om verksamhetens effekter på markanvändning och miljö, energi, transporter m.m. De bedömningar som ska göras är ytterst att betrakta som politiska ställningstaganden där det framstår som naturligt att regeringen har det avgörande inflytandet över huruvida verksamheten ska få komma till stånd eller inte. I samband med prövningen kan regeringen besluta om särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Regeringens beslut är bindande för den ordinarie tillståndsmyndigheten. Denna kan alltså inte avslå en ansökan om tillstånd till en verksamhet som regeringen vid prövning enligt 17 kap. miljöbalken har funnit tillåtlig. Tillståndsmyndigheten kan inte heller bifalla en ansökan om tillstånd som regeringen vid prövningen har funnit otillåten. Regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan omfattas av lagen (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut, vilket innebär att Högsta förvaltningsdomstolen efter ansökan om rättsprövning prövar om regeringens avgörande strider mot någon rättsregel.

Enligt 17 kap. 6 § miljöbalken får regeringen tillåta verksamheten endast om kommunfullmäktige i den kommun där en uranfyndighet ska bearbetas har tillstyrkt detta. Någon möjlighet för regeringen att tillåta uranbrytning mot kommunens vilja finns därmed inte. Kommuner har alltså en lagfäst vetorätt mot uranbrytning inom den egna kommunen.

För drift av en anläggning för utvinning av ett kärntekniskt ämne krävs tillstånd enligt kärntekniklagen. Frågan om tillstånd enligt kärntekniklagen för uranbrytning prövas också av regeringen. Denna prövning görs parallellt och samordnat med tillåtlighetsprövningen enligt miljöbalken. Strålsäkerhetsmyndigheten bereder ärendet och överlämnar med ett eget yttrande handlingarna i ärendet till regeringen.

Ansökningar om koncession för uranbrytning i Sverige

Varken Bergsstaten, miljödomstolarna eller regeringen har tagit ställning till någon ansökan om tillstånd för att bryta uran eftersom ingen sådan ansökan har inkommit sedan brytningen i Ranstad på 1960-talet. Den kommunala veto-rätten har således inte heller utnyttjats.

Uranfrågan i mineralstrategin

Den svenska mineralstrategin är avgränsad till sådana mineral som inte är att betrakta som energitillgångar. Frågor om prospektering efter eller brytning av uran berörs därmed endast indirekt av de åtgärder som strategin omfattar.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om uranbrytning behandlades av utskottet senast våren 2016 (bet. 2015/16:NU14). Samtliga motioner avstyrktes. Utskottet anförde då bl.a. följande:

Utskottet har under flera års tid avstyrkt motioner om ett förbud mot uranbrytning i Sverige. Utskottet har bl.a. hänvisat till att den gällande kommunala vetorätten mot uranbrytning har varit tillräcklig och att det är regeringen som genom sin tillåtlighetsprövning enligt 17 kap. 1 § miljöbalken avgör huruvida eventuell brytning av uran ska komma till stånd. Vid det senast tillfället erinrade utskottet också om att regeringspartierna i en gemensam överenskommelse har deklarerat att de inte har för avsikt att öppna för utvinning av uran i Sverige.

Eftersom utskottet inte anser att det har tillkommit något nytt i frågan om uranbrytning i Sverige avstyrks återigen samtliga förslag om att införa ett förbud mot sådan brytning. Eftersom intresset för uranutvinning i Sverige dessutom tycks vara svalt anser utskottet inte att det finns något skäl att genomföra en allmän miljökonsekvensanalys av en eventuell brytning av uran i linje med vad som föreslås i motion 2015/16:2962 (M). Krav på sådana analyser kommer att ställas med stöd av miljöbalken på den som ansöker om tillstånd för uranbrytning. Förslaget i motion 2015/16:153 (M) om att det bör inrättas en statlig uranfond avstyrks också – liksom utskottet har gjort vid åtskilliga tidigare tillfällen.

Våren 2016 avstyrkte utskottet även förslag om skiffergas och andra fossila energitillgångar, varav flera var likalydande med de nu aktuella (bet. 2015/16:NU14). Utskottet anförde då följande:

Utskottet vill inledningsvis framhålla att förutsättningarna för att utvinna gas ur skiffer genom s.k. frackning kan betraktas som så gott som obefintliga i Sverige. Gasutvinning genom mer konventionella metoder kan möjligen ske på vissa platser, men då endast i mindre skala. Det bör även understrykas att de miljöregler som kringgärdar utvinning av fossil energi i Sverige kan betraktas som strikta och att det pågår en översyn och ett förtydligande av de regler som gäller för s.k. djupborrning.

Noterbart i sammanhanget är också att som en följd av genomförandet av offshoredirektivet i Sverige kommer inte undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen och mineralagen att kunna meddelas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs. Avslut-

ningsvis konstaterar utskottet att regeringspartierna i en gemensam överenskommelse har uttalat att Sverige inte ska öppna för utvinning av olja eller gas.

Liksom förra året då motioner om förbud mot utvinning av fossil energi behandlades, är utskottets sammantagna bedömning att det anförda kan fungera som en grund för riksdagen att avslå de motioner i vilka det efterfrågas ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer i Sverige, ett mer allmänt förbud eller en kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi.

Genomförande av offshoredirektivet

I maj 2015 tog riksdagen ställning till regeringens proposition 2014/15:64 Genomförande av offshoredirektivet. I propositionen redovisades en kunskaps-sammanställning från SGU i vilken de geologiska förutsättningarna för förekomsten av olja och gas beskrivs. Enligt SGU saknar berggrunden i Botten-viken och Bottenhavet förutsättningar för att det ska finnas olja och gas. När det gäller Öland, Gotland och södra Östersjön framkommer det att volymerna av utvinningsbar olja är begränsade och att utvinningen endast har bedrivits i liten skala. Även Skåneområdet och södra Kattegatt bedöms sakna förutsättningar för utvinning av olja och gas.

Regeringen föreslog att tillstånd inte ska få lämnas till olje- eller gasverksamhet. I propositionen angavs därför att undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen (1966:314) och minerallagen inte ska få meddelas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs.

Riksdagen biföll regeringens förslag, och bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 2015 (bet. 2014/15:FöU9).

Utredning om förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas

SGU har på regeringens uppdrag utrett vad ett förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas innebär och beskrivit konsekvenserna av om ett förbud införs. Uppdraget redovisades till Regeringskansliet den 10 april 2017 i rapporten Konsekvenser av förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas (dnr 31-560/2017).

Av rapporten framgår bl.a. att förekomsterna av olja och naturgas på land i den svenska berggrunden är relativt små och knutna till bergarter i huvudsak i södra Sverige, i Dalarna (Siljanområdet) och i fjällkedjan. Lokalt kan dock förekomsterna vara av intresse, och ett antal företag har i dag undersökningstillstånd för olja och gas. Vidare slås det fast att prospektering och utvinning medför en liten miljörisk, som dock bedöms vara mindre än vid annan borrhåning (t.ex. borrhåning för enskild vattenförsörjning och geoenergi) eftersom prospekteringsföretagen har ett intresse och ett behov av täta borrhål för att kunna ta hand om gasen. Mängden borrhål för dessa ändamål är också jämförelsevis liten. Vissa risker för kontaminering av grundvatten kan uppstå i hanteringen (uttag och återföring) av grundvattnet i samband med utvinning.

SGU konstaterar att ett antal aktörer kommer att bli berörda av ett förbud mot prospektering och utvinning av olja respektive gas. De som berörs mest

är de företag som har undersökningstillstånd i dag eller har ansökt om sådana tillstånd. Dessa företag kan, om ett förbud genomförs, framställa ersättningsanspråk eftersom det helt eller till viss del påverkar företagens möjlighet att bedriva verksamheten i fortsättningen.

Vidare slår SGU fast att ett förbud kan skapa problem för forskningen och då kanske särskilt för forskning om och försöksanläggningar för geologisk lagring av koldioxid.

Om ett förbud införs mot prospektering och utvinning av landbaserad olja och gas i Sverige föreslår SGU att det görs undantag för

- forskning och försöksanläggningar för geologisk lagring av koldioxid
- möjliggörande av användning eller annat omhändertagande av den olja respektive gas som kan påträffas vid bl.a. bormningar för geoenergi
- passivt uttag av naturgas. SGU påpekar att det ur klimatperspektiv är bättre att förbränna denna gas än att låta den läcka ut till atmosfären eftersom metan är mer skadligt som växthusgas än koldioxid.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis att de naturgivna förutsättningarna i Sverige inte är av det slaget att någon mer betydande utvinning av gas eller olja är aktuell vare sig på land eller till sjöss. Som en följd av genomförandet av offshoredirektivet i Sverige kommer undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen och minerallagen för övrigt inte att kunna meddelas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs.

Utöver detta vill utskottet påminna om att SGU på regeringens uppdrag nyligen har utrett vad ett förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas i Sverige innebär och vilka konsekvenser ett sådant eventuellt förbud skulle få för olika aktörer.

Utskottet anser att regeringens eventuella åtgärder med anledning av det som sägs i SGU:s nyssnämnda rapport bör avvaktas innan det finns skäl för riksdagen att agera med anledning av det som föreslås i motionerna 2016/17:3196 (C) och 2016/17:1737 (V) om förbud mot utvinning av kolväten som olja och gas i Sverige. De båda motionerna avstyrks i de aktuella delarna.

Förslag om ett förbud mot brytning av uran i Sverige, om miljökonsekvensanalys av uranbrytning och om fondering av de vinster som brytningen genererar har behandlats av utskottet vid flera tillfällen under både innevarande och tidigare mandatperioder.

Sedan den senaste riksdagsbehandlingen våren 2016 har SGU presenterat en rapport om förekomsten av energimetallerna uran och torium i Sverige. Utskottet noterar att rapporten i huvudsak bekräftar det som redan var känt om den förhållandevis rikliga men låghaltiga förekomsten av uran på vissa håll i Sverige och att huvuddelen av de svenska tillgångarna bedöms som okonventionella, dvs. i dagsläget inte lönsamma att bryta. Det låga priset på uran till

följd av betydande osäkerhet om den globala utvecklingen på kärnkraftsområdet bidrar till att uranbrytning i Sverige för närvarande inte bedöms vara intressant ur ett företagsekonomiskt perspektiv.

Utskottet anser inte att det som framgår av den nämnda SGU-rapporten motiverar att riksdagen ska ställa sig bakom de förslag som gäller uran i motionerna 2016/17:239 (M), 2016/17:820 (C), 2016/17:1488 (M) och 2016/17:1737 (V). Eftersom ingen annan information har tillkommit i dessa frågor avstyrks motionerna av de tidigare refererade skälen som anfördes vid motsvarande utskottsbehandling våren 2016 (bet. 2015/16:NU14).

Gruvdrift och jämställdhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett förslag om ett förstärkt uppdrag till länsstyrelserna med koppling till jämställdhet i gruvsamhällena. Utskottet hänvisar till att förslaget har avstyrkts vid flera tidigare tillfällen och till att inget nytt har tillkommit i sammanhanget som motiverar att riksdagen ska ställa sig bakom förslaget.

Jämför reservation 11 (V).

Motionen

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, slås det fast i partimotion 2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V), inte minst i regioner som tidigare har drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. En modernisering av det svenska samhället som möter de miljö- och klimatutmaningar som väntar måste dock innebära att även gruvnäringen utvecklas i samklang med övriga delar av samhället. Gruvföretagen måste i högre grad kunna attrahera både män och kvinnor för att vara livskraftiga. Motionärerna vill se ett integrerat jämställdhetsarbete i allt utvecklingsarbete kring gruv- och mineralindustrin. Berörda länsstyrelser bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsamhällena så att de attraherar både kvinnor och män (yrkande 1).

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2014 behandlade utskottet ett yrkande på temat jämställdhet inom gruvbranschen som var likalydande med det i den nu aktuella motionen (bet. 2013/14:NU14). Utskottet påpekade då att kompetensförsörjning som möter näringens och regionernas behov är ett av de åtgärdsområden som tas upp i mineralstrategin. Ökad jämställdhet inom näringen nämns som en nyckelfråga för att öka rekryteringsbasen och för att stärka näringens attraktivitet. Vidare

anförde utskottet att gruvindustrisektorn har tagit fram en forsknings- och innovationsagenda där man har identifierat jämställdhet i gruvdriften som ett strategiskt viktigt delområde. Det sägs i sammanhanget bl.a. att strukturella krafttag för jämställdhet i gruvsektorn är en av de viktigaste insatserna för att kunna uppfylla visionen.

Ett yrkande (V) med samma lydelse och motivering behandlades även våren 2016 (bet. 2015/16:NU14). Utöver att hänvisa till det som utskottet hade framfört våren 2014 anförde utskottet följande:

Av det utskottet då anförde [våren 2014] finns skäl att upprepa att kompetensförsörjning som möter näringsens och regionernas behov är ett av de åtgärdsområden som tas upp i den nationella mineralstrategin och att ökad jämställdhet inom näringen nämns som en nyckelfråga för att öka rekryteringsbasen och för att stärka näringsens attraktivitet. Utöver detta noterar utskottet att det pågår forskning med inriktning på att ta fram de verktyg och den kunskap som behövs för att kunna överföra en ökad medvetenhet inom branschen om betydelsen av större jämställdhet till praktisk handling.

Utskottet konstaterar att det pågår ett viktigt arbete som har förutsättning att fungera som en grund för bl.a. länsstyrelsernas arbete med att öka jämställdheten inom gruvsektorn. I några län i norra Sverige där gruvnäringen har stor betydelse för samhällsutvecklingen har jämställdhetsfrågorna för övrigt redan lyfts fram som centrala inom ramen för en regional mineralstrategi. Erfarenheterna från genomförandet av de åtgärder som listas i denna regionala strategi bör kunna resultera i värdefull kunskap som även kan komma andra aktörer med regionalt utvecklingsansvar till gagn. Att som föreslås i motionen peka ut just länsstyrelserna som uppdragstagare förefaller enligt utskottets uppfattning för övrigt vara mindre ändamålsenligt då det i många delar av landet är andra aktörer som har huvudansvaret för det regionala utvecklingsarbetet. Utskottets sammantagna bedömning är att ett tillkännagivande från riksdagen om ett förstärkt uppdrag till länsstyrelserna i linje med vad som föreslås i motionen i dagsläget inte är påkallat.

En mer jämställd gruvnäring

Vinnova har tagit fram en s.k. strategisk innovationsagenda med titeln Genusmedveten gruvnäring. Agendan ska inte bara underlätta för mer jämställda personalstrukturer i gruvindustrin utan också skapa en föregångsmodell för en socialt hållbar och internationellt attraktiv arbetsplatskultur.

Inom projektet Nordic mining and the search for women undersöker forskare jämställdhetsambitionerna och jämställdhetsarbetet i den nordiska gruvbranschen. De ska kartlägga andelen kvinnor som arbetar i produktionen och undersöka branschens jämställdhetssatsningar för att hitta goda exempel som kan vägleda det framtida arbetet. Enligt dem som har arbetat i projektet är gruvbranschen väl medveten om problemet med den manliga dominansen i yrket och har jobbat aktivt med frågan under en lång tid. Enligt forskarna finns viljan att förändra, men det saknas verktyg och kunskap för att överföra den ambitionen till praktisk handling. Projektet löpte under perioden 2014–2016 och har finansierats av Nordiska ministerrådets expertnätverk Nordmin, som verkar för en hållbar mineral- och gruvindustri.

Vid Luleå tekniska universitet har genusvetenskapen placerats vid den tekniska fakulteten, vilket ger unika möjligheter att bedriva jämställdhetsinriktad industrinära forskning. Ett mål med verksamheten är att de svenska gruvbolagen ska bli världsledande i att bryta malm och könsmönster, vara jämställda arbetsplatser och bidra till en socialt hållbar samhällsutveckling i gruvregionerna.

I sammanhanget kan också nämnas att det har tagits fram en regional mineralstrategi för Norrbottens och Västerbottens län i samverkan mellan de båda länsstyrelserna, Region Västerbotten, Norrbottens läns landsting, Umeå universitet och Luleå tekniska universitet. I strategin lyfts jämställdhet fram som en viktig hållbarhetsfaktor, och det sägs att jämställdhet och metoder för jämställdhetsintegrering ska genomsyra alla förslag i strategin. Att verka för ökad jämställdhet pekas också ut som en prioritering under rubriken Kompetensförsörjning. Det påpekas att jämställdhet är en förutsättning och strategi för utveckling av en hållbar och konkurrenskraftig svensk gruvindustri och att det därför är viktigt att den regionala mineralstrategin även inkluderar dessa frågor.

Avslutningsvis bör det påminnas om att länsstyrelserna enligt sin instruktion (2007:825) redan har i uppgift att samordna regionala aktörer i arbetet med att göra verksamheterna mer jämställda. Därutöver kan nämnas att aktörer med regionalt utvecklingsansvar i länen på regeringens uppdrag har tagit fram regionala handlingsplaner för jämställd regional tillväxt. Dessa har tydliggjort ansvaret för jämställdhet i det regionala tillväxtarbetet och skapat strukturer för ett fortsatt arbete med jämställdhetsintegrering i samtliga län.

Utskottets ställningstagande

De samhällen som till stor del är beroende av gruvnäringen måste utvecklas på ett positivt sätt i takt med övriga delar av landet. En viktig komponent i denna utveckling är en kompetensförsörjning som möter både näringsens och det omgivande samhällets behov. Detta kan i många fall innebära en inte obetydlig utmaning och har därför varit ett av åtgärdsområdena i den nationella mineralstrategin. Jämställdhet inom näringen nämns som en nyckelfråga för att öka rekryteringsbasen och för att stärka näringsens attraktivitet. Utskottet vill dock understryka betydelsen av att jämställdhetssträvanden även genomsyrar lokalsamhällena och det regionala utvecklingsarbetet i allmänhet.

Förslaget i motion 2016/17:1737 (V) om länsstyrelsernas arbete med jämställdhet inom gruvnäringen har behandlats av utskottet vid flera tidigare tillfällen, senast våren 2016. Utskottet finner inte att något nytt har tillkommit i sammanhanget som motiverar att riksdagen denna gång ska ställa sig bakom förslaget. Med hänvisning till det utskottet anförde våren 2016 är utskottets uppfattning fortfarande att ett tillkännagivande från riksdagen om ett förstärkt uppdrag till länsstyrelserna i linje med vad som föreslås i motionen inte är påkallat. Motionen avstyrks således även denna gång i den aktuella delen.

Reservationer

1. Mineralstrategin, punkt 1 (M, C, L, KD)

av Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Said Abdu (L), Penilla Gunther (KD) och Jessika Roswall (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2016/17:3123 av Lars Hjärmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 6 och

2016/17:3128 av Lars Hjärmered m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

Alliansregeringen insåg betydelsen av att agera samlat och målinriktat inte bara för att säkra den svenska gruvnäringens framtid, utan även för att säkerställa att gruvindustrin kan samexistera med övriga delar av samhället. Genomförandet av den mineralstrategi som beslutades av den borgerliga regeringen 2013 har under de senaste åren bidragit med mycket värdefull kunskap som nu måste tas till vara på ett effektivt sätt. Strategin har lagt en solid grund för att skapa de bästa förutsättningarna för att stärka konkurrenskraften i den svenska gruv- och mineralnäringen och därigenom behålla och förstärka Sveriges position som EU:s ledande gruvland till gagn för arbete, tillväxt och för den gemensamma välfärden. Samtidigt säkerställer strategin att Sveriges mineraltillgångar nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt, med beaktande av ekologiska, sociala och kulturella dimensioner så att natur- och kulturmiljöer bevaras och utvecklas.

Vi befarar att den nuvarande regeringen inte inser vikten av att ta till vara de kunskaper och erfarenheter som har genererats i samband med genomförandet av mineralstrategin. Risken förefaller inte obetydlig att regeringen slår sig till ro med att ha genomfört huvuddelen av de åtgärder som strategin omfattar och försummar möjligheterna att utnyttja det momentum som mineralstrategin har skapat kring dessa frågor.

Vi instämmer därför i det som sägs i motionerna 2016/17:3123 (M, C, L, KD) och 2016/17:3128 (M) om att riksdagen genom ett tillkännagivande bör uppmana regeringen att fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin. De båda motionerna tillstyrks således i de aktuella delarna.

2. Mineral och miljö, punkt 2 (M)

av Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M), Ann-Charlotte Hammar Johansson (M) och Jessika Roswall (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 8 och avslår motionerna 2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 7, 2016/17:192 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M), 2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del, 2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 2, 3 och 5 samt 2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi står för en politik som ger ägande och ägare goda villkor. För oss är äganderätten en grundläggande byggsten i ett demokratiskt samhälle. Den är också en nödvändig förutsättning för ekonomisk tillväxt och för att det ska skapas resurser till gemensamma angelägenheter. Äganderätten är dock mer än bara det materiella. Det kan handla om generationer som knyts samman till en gemensam plats eller en känsla av att skapa något för kommande generationer. I längden är en sådan inriktning avgörande för hög tillväxt och hållbart hög sysselsättning.

Äganderätten är stark i Sverige men kan förstärkas inom vissa sektorer, däribland på mineralpolitikens område. Vi instämmer därför i det som sägs i motion 2016/17:3128 (M) om att riksdagen genom ett tillkännagivande bör uppmana regeringen att tillsätta en utredning som syftar till att förstärka äganderätten i gruvnäringen och ge markägarna en rimlig avkastning. Motionen tillstyrks i den aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

3. Mineral och miljö, punkt 2 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 7 och avslår motionerna

2016/17:192 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),

2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,

2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 2, 3 och 5,

2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2 och

2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 8.

Ställningstagande

Den svenska gruvnäringen har långa anor. I dag innebär högre efterfrågan från tillväxtländer tillsammans med en strävan inom EU att bli mer självförsörjande på malmer och mineraler en långsiktig trend mot högre priser. Sverigedemokraterna vill stimulera den svenska gruvnäringens tillväxt på flera sätt och presenterar i motion 2016/17:117 (SD) flera olika förslag med denna inriktning. Flera av dessa faller dock inom andra utskotts beredningsområden (forskning och utbildning, skatter, transportinfrastruktur etc.) eller inom politikområden som näringsutskottet behandlar vid andra tillfällen (exempelvis förslag på energiområdet).

I detta sammanhang vill vi dock klargöra att vi även är angelägna om att ett offensivt förhållningssätt till gruvindustrins utveckling inte får äventyra vår storslagna svenska natur eller hota levnadsförutsättningarna för dem som lever och verkar i eller i närheten av en gruva.

Vi instämmer därför i det som sägs i den ovannämnda motionen om att platser där det har förekommit mineralutvinning ska efterbehandlas till en god miljöstandard när gruvbrytningen har upphört. Dylik efterbehandling är emellertid ofta mycket kostsam, och det händer att det blir skattebetalarna som får stå för notan i de fall verksamhetsutövaren av olika skäl inte kan bära dessa kostnader. Detta anser vi vara olyckligt, och vi förordar därför en lagändring som säkerställer att verksamhetsutövarna kan finansiera återställningen av ett gruvområde. En variant som vi tror kan vara lämplig är att villkora bearbetningskoncessionen med att koncessionsinnehavaren löpande avsätter medel som ska kunna täcka de sanerings- och återställningskostnader som bedöms återstå när verksamheten är avslutad.

Med det anförda tillstyrker vi motion 2016/17:117 (SD) i den aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

4. Mineral och miljö, punkt 2 (V)

av Håkan Svenneling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 2, 3 och 5 samt
avslår motionerna
2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 7,
2016/17:192 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),
2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,
2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2 och
2016/17:3128 av Lars Hjärmered m.fl. (M) yrkande 8.

Ställningstagande

De regionala skillnaderna i Sverige ökar på ett alarmerande sätt. Livsvillkoren försämras, och det blir allt svårare att bo och verka på landsbygden. Nya gruv-etableringar kan skapa framtidstro i regioner som tidigare har drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning en stor påverkan på omgivningen, vilket kan förvärras av att minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolagen utan att på ett godtagbart sätt värna den natur och de människor som påverkas negativt av verksamheten.

Gruvbrytning har en mycket stor påverkan på miljön och omgivande samhällen. Därför anser jag, i likhet med vad som sägs i motion 2016/17:1737 (V), att bearbetningskoncession endast ska kunna beviljas om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden inklusive kostnader för efterbehandling inkluderas.

För min del är det dessutom en självklarhet att gruv- eller prospekteringsverksamhet inte ska få bedrivas i vissa områden. Ett lagstiftat förbud mot sådan verksamhet i naturreservat, Natura 2000-områden och världsarvsområden skulle inte bara rädda känsliga natur- och kulturmiljöer utan även underlätta handläggningen av ärenden som berör sådana områden.

Jag anser också – med instämmande i det som sägs i den ovannämnda motionen – att fastighetsägare och innehavare av en särskild rätt som berörs av en ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. en sameby, ska ges rätt att yttra sig över ansökan. Den svenska minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolag, men alltför lite hänsyn tas till dem som drabbas av verksamhetens negativa konsekvenser. Både de människor och den miljö som påverkas av gruvindustrin måste ges en större vikt i processen. Jag anser att det är viktigt att de som berörs ska få stärkta möjligheter att påverka, och att skyddet av unika natur-, turist- eller renbetesområden tidigt värnas i en exploateringsprocess – från undersökningstillstånd till brytning. Det ligger för övrigt även i gruv- och prospekteringsbolagens intresse att så tidigt som möjligt i processen få eventuella besked om att brytning inte kommer att godkännas.

Mot denna bakgrund anser jag att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden. Bergsstaten ska inte heller utan synnerliga skäl kunna bevilja undersökningstillstånd i kärnområden för renskötsel.

Med det anförda tillstyrks motion 2016/17:1737 (V) i de aktuella delarna. De övriga motionerna avstyrks i de aktuella delarna.

5. Mineral och miljö, punkt 2 (KD)

av Penilla Gunther (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2 och avslår motionerna 2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 7, 2016/17:192 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M), 2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del, 2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 2, 3 och 5 samt 2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 8.

Ställningstagande

Gruvnäringen är en mycket viktig industri för Sverige som skapar arbetstillfällen och intäkter till statskassan. Gruvdrift innebär dock ofrånkomligen ingrepp i naturen och medför negativa miljökonsekvenser i form av grundvattnepåverkan, spridning av tungmetaller etc. Det får i sammanhanget dock inte förglömmas att även prospektering efter mineraler eller utvinningsbara kolväten som gas och olja kan medföra behov av återställning.

I likhet med vad som sägs i motion 2016/17:2555 (KD) anser jag att det exempelvis finns brister när det gäller hanteringen av borrhål efter prospektering. Det förekommer att sådana hål överges utan tillfredsställande efterbehandling, och risken att de kommer att läcka ut olika slags gifter i naturen ökar därmed. Kraven på och uppföljningen av återställning efter prospektering bör därför skärpas. Denna uppfattning överensstämmer med det som sägs i motionen, och jag anser således att riksdagen bör bifalla motionen i den aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

6. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (M)

av Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M), Ann-Charlotte Hammar Johansson (M) och Jessika Roswall (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 7 och
avslår motionerna
2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 6,
2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,
2016/17:1061 av Mats Green (M),
2016/17:1322 av Jabar Amin (MP),
2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1 och
2016/17:2636 av Valter Mutt och Annika Lillemets (båda MP).

Ställningstagande

Vi har inte några avgörande invändningar mot den nuvarande mineralersättningens konstruktion. Däremot anser vi att det bör övervägas hur markägarnas rättigheter kan stärkas när ett gruvbolag går i konkurs och inte längre kan betala ut mineralersättning. Gruvbolagens konkurser i Pajala och Dannemora under de senaste åren har bidragit till att detta problem har kommit fram i ljuset samtidigt som konkursförvaltarna i de båda omnämnda fallen har påpekat att rättsläget är oklart när det gäller om mineralersättningen ska betraktas som en prioriterad fordran. Bergmästaren har å andra sidan drivit på för markägarnas rätt till mineralersättning och flaggat för att dra in bearbetningskoncessionen om inte mineralersättningen betalas ut. Både vi och bergmästaren ser det som principiellt viktigt att få klarhet i om markägare ska ha en prioriterad ställning efter en gruvkonkurs och därmed större chans att få ut sin mineralersättning.

Mot den bakgrunden anser vi att regeringen bör se över markägarnas rättigheter som fordringsägare av sin del av mineralersättningen. Detta överensstämmer med det som efterfrågas i motion 2016/17:3128 (M). Motionen tillstyrks därför i den aktuella delen. Övriga motioner i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

7. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
 2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 6 och
 avslår motionerna
 2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,
 2016/17:1061 av Mats Green (M),
 2016/17:1322 av Jabar Amin (MP),
 2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1,
 2016/17:2636 av Valter Mutz och Annika Lillemets (båda MP) och
 2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 7.

Ställningstagande

Sverige har rikliga förekomster av mineraler, och gruvnäringen är mycket betydelsefull såväl för vissa regioner som för nationen som helhet. Vi och Sverigedemokraterna ser landets mineralresurser som det svenska folkets tillgångar och anser därför att det är rimligt att det värde som dessa tillgångar genererar ska komma medborgarna till del.

Mot den bakgrunden står vi bakom förslaget i motion 2016/17:117 (SD) om att reformera mineralersättningen. Genom mineralersättningens nuvarande konstruktion får staten en alldeles för liten andel av det värde som gruvnäringen genererar samtidigt som staten tvingas stå för tunga investeringar i bl.a. infrastruktur. Vi anser att det finns ett ömsesidigt intresse mellan staten och gruvnäringen i dessa frågor och att en reformerad mineralersättning skulle kunna göra det enklare för staten att bedriva en aktiv gruv- och mineralpolitik. Vi föreslår därför att mineralersättningen höjs från nuvarande 2 promille till totalt 5 procent. Markägarens andel bör kvarstå på den nuvarande nivån medan resterande del ska tillfalla staten. Vi anser också att statens andel ska placeras i en fond och öronmärkas för satsningar på att stimulera utveckling och sysselsättning på landsbygden.

Sammantaget innebär detta att vi tillstyrker motion 2016/17:117 (SD) i den här aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

8. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (KD)

av Penilla Gunther (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
 2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1 och
 avslår motionerna

2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 6,
2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,
2016/17:1061 av Mats Green (M),
2016/17:1322 av Jabar Amin (MP),
2016/17:2636 av Valter Mutt och Annika Lillemets (båda MP) och
2016/17:3128 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 7.

Ställningstagande

Gruvnäringen är onekligen en mycket viktig industri för Sverige som skapar arbetstillfällen och intäkter till statskassan. Gruvdriften påverkar dock mark och vatten, och det behövs i allmänhet saneringsåtgärder efter att gruvverksamheten har avslutats. Saneringen är emellertid ofta dyr och kan inte alltid finansieras av den ansvariga verksamhetsutövaren. De krav på ekonomiska säkerheter som har ställts som villkor för att få bearbetningstillstånd är ofta otillräckliga, vilket bl.a. har framkommit i en granskningsrapport från Riksrevisionen. I slutändan är det skattebetalarna som kan tvingas stå för kostnaden.

För att minska denna risk anser jag att mineralersättningen bör ses över så att den också tar hänsyn till behovet av finansiering av mark- och vattensaneringsåtgärder efter gruvbrytning. Detta innebär att jag tillstyrker förslaget om ett tillkännagivande med den innebörd som finns i motion 2016/17:2555 (KD). De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

9. Utvinning av fossila energitillgångar i Sverige, punkt 4 (C)

av Helena Lindahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2016/17:820 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 24,
bifaller delvis motion
2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 4 och
avslår motionerna
2016/17:239 av Edward Riedl (M),
2016/17:1488 av Jan R Andersson (M) och
2016/17:3196 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C).

Ställningstagande

Jag och Centerpartiet vill påskynda omställningen till det klimatneutrala samhället och anser att det är viktigt att Sverige tydligt profilerar sig som ett föregångsland när det gäller utveckling och användning av förnybar energi. Centerpartiet agerade under alliansregeringens två mandatperioder kraftfullt för att ställa om Sveriges energisystem i hållbar riktning. Utvecklingen har varit mycket positiv. Det är vidare allmänt känt att Centerpartiet hyser en betydande skepsis mot kärnkraftens roll i det svenska energisystemet. Den energipolitiska överenskommelse som slöts mellan allianspartierna 2009 innebar också tydliga begränsningar av en fortsatt utbyggnad av den svenska kärnkraften. Kraftigt sjunkande elpriser har dessutom bidragit till att de ekonomiska förutsättningarna för investeringar i ny kärnkraft eller fortsatt drift av de befintliga reaktorerna har försämrats drastiskt.

Med ett hållbart energisystem och ett klimatneutralt samhälle i sikte är Centerpartiets vision att Sverige inom en generation ska vara fritt från kärnkraft och i stället vara ett samhälle som drivs av energi som till 100 procent är förnybar. Utan kärnkraft finns det inte heller något behov av att utvinna uran i Sverige.

Utöver uranets centrala roll som insatsvara vid produktion av kärnenergi innebär brytning av uran i sig avsevärda direkta miljörisker. Sår i landskapet, förgiftat grundvatten och strålningsrisker är bara några exempel på vad en urangruva kan åsamka regioner som kanske främst vill profilera sig genom orörd natur, satsningar på turism och de gröna näringarna. Med instämmande i vad som sägs i motion 2016/17:820 (C) anser jag därför att riksdagen ska ställa sig bakom ett tillkännagivande om att det ska införas ett nationellt förbud mot uranbrytning i Sverige.

Sammantaget innebär detta att jag tillstyrker den nämnda motionen i den aktuella delen. Eftersom ett uranbrytningsförbud även efterfrågas i motion 2016/17:1737 (V) tillstyrks även den motionen delvis i den aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de här aktuella delarna.

10. Utvinning av fossila energitillgångar i Sverige, punkt 4 (V)

av Håkan Svenneling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2016/17:820 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 24 och
2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 4 och
avslår motionerna

2016/17:239 av Edward Riedl (M),
2016/17:1488 av Jan R Andersson (M) och
2016/17:3196 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C).

Ställningstagande

Hotet mot klimatet måste tas på allra största allvar. Om Sverige ska kunna vara ett föregångsland i klimatomställningen krävs det enligt min och Vänsterpartiets uppfattning en politisk handlingskraft som baseras på en tydlig målsättning att ställa om energisystemet till att helt baseras på förnybara energikällor. Denna grundläggande hållning är oförenlig med prospektering efter eller utvinning av fossila bränslen i Sverige. För att Sverige ska ha en konsekvent linje i klimatfrågan bör det enligt min och Vänsterpartiets uppfattning därför införas ett förbud mot projektering och brytning av olja, kol, naturgas och uran i Sverige. Med det föreslagna förbudet sätter Sverige kampen mot klimatförändringarna före kortsiktiga ekonomiska nationella intressen. Därutöver motiveras ett förbud av att själva utvinningen av fossila bränslen har stora negativa miljöeffekter. Sammantaget innebär detta att jag står bakom det som föreslås i motion 2016/17:1737 (V) om att regeringen bör ta fram ett lagförslag om ett förbud mot projektering och brytning av olja, kol, naturgas och uran, och jag tillstyrker därför den motionen i den aktuella delen. Även motion 2016/17:820 (C) tillstyrks i den del som gäller ett förbud mot uranbrytning.

Om riksdagen väljer att ställa sig bakom det ovannämnda förslaget i motion 2016/17:1737 (V) blir det överflödigt med ett tillkännagivande om ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer i linje med vad som efterfrågas i motion 2016/17:3196 (C). Den motionen kan därför avslås av riksdagen.

11. Gruvdrift och jämställdhet, punkt 5 (V)

av Håkan Svenneling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 1.

Ställningstagande

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige. Den globala efterfrågan på mineraler och metaller innebär att den svenska gruvnäringen har en

betydelsefull roll att spela för den svenska ekonomin och som grund för utvecklingen i vissa delar av landet där utbudet av arbetstillfällen annars kan vara begränsat.

För gruvnäringens del är det också viktigt att den framtida kompetensförsörjningen säkerställs. Det handlar då emellertid inte bara om att försörja själva gruvnäringen med personal utan även om att de lokala samhällena ska kunna utvecklas. Jämställdhet mellan män och kvinnor är viktigt i alla delar av samhället. Såväl företag som regioner måste kunna attrahera både män och kvinnor för att förbli livskraftiga. Vänsterpartiet vill se ett integrerat jämställdhetsarbete i allt utvecklingsarbete kring gruv- och mineralindustrin. Jag instämmer således i vad som sägs i motion 2016/17:1737 (V) om att berörda länsstyrelser därför bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av samhällena så att de attraherar både kvinnor och män. Med det anförda tillstyrks den nämnda motionen i den aktuella delen.

Särskilt yttrande

Avgifter och ersättningar, punkt 3 (V)

Håkan Svenneling (V) anför:

Behovet av att ställa om till ett hållbart samhälle kommer att kräva nya ämnen och material. Sverige har med sin gruvindustri goda chanser att gå före i den utvecklingen, inte minst när det gäller ny teknik för t.ex. energilagring. Fyndigheter med exempelvis grafitmalm ger goda förutsättningar för en sådan utveckling.

Nya gruvprojekt kan dessutom spela en stor roll för de lokalsamhällen som berörs, i synnerhet om dessa projekt också leder till vidareförädling lokalt, i regioner som tidigare har drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Jag anser att en förändring av mineralavgiften i syfte att främja sådan lokal vidareförädling både skulle gynna en sådan utveckling och bidra till att skapa en större acceptans för brytningen. Jag vill liksom Vänsterpartiet att Sverige går i en sådan riktning och att denna syn ska vara vägledande när regeringen nu ser över mineralersättningen och andra avgifter som regleras i minerallagen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2016/17

2016/17:117 av Josef Fransson m.fl. (SD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera mineralersättningen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera lagstiftningen för att garantera bolagens ansvar för sanering och återställning av mark i samband med gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:192 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt äganderätt i mineralagen och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:239 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att låta vinsterna av uranbrytning till stor del komma staten till godo i form av en statlig uranfond och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:820 av Annie Lööf m.fl. (C):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nationellt förbud mot uranbrytning och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:912 av Laila Naraghi m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en översyn av mineralavgiften och om att undersöka möjligheten för skärpta krav vad gäller miljöhänsyn och lokal insyn och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:1061 av Mats Green (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten till införande av s.k. Royalties for Regions vid gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:1322 av Jabar Amin (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en avsevärd höjning av mineralavgiften och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:1488 av Jan R Andersson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över eventuella miljökonsekvenser av uranbrytning i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:1737 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att berörda länsstyrelser bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsamhällena så att de attraherar både kvinnor och män, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Bergsstaten, som handlägger ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral, inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Bergsstaten inte, utan synnerliga skäl, ska kunna bevilja undersökningstillstånd, dvs. tillstånd för att prospektera mineral, för att i framtiden eventuellt kunna bryta i kärnområden för renskötsel och att fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. berörd sameby, dessutom alltid ska ges rätt att yttra sig över ansökan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med lagförslag om förbud mot projektering och brytning av olja, kol, naturgas och uran och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rätten att bryta malm i en fyndighet, s.k. bearbetningskoncession, endast ska ges om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden, inklusive kostnader för efterbehandling, inkluderas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2016/17:2555 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mineralersättningens koppling till frågor om finansiering av mark- och vattensaneringsåtgärder efter gruvbrytning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta krav på återställning efter prospektering och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:2636 av Valter Mutt och Annika Lillemets (båda MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur kronoandelsinstitutet, eller liknande, skulle kunna återinföras och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:3123 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:3128 av Lars Hjalmered m.fl. (M):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller dennes del av mineralersättningen vid en konkurs, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som förstärker äganderätten i gruvnäringen och ger en rimlig avkastning till markägaren, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2016/17:3196 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att med hänvisning till försiktighetsprincipen bör Sverige införa ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.